

# Я ТЕБЕ ЧУЮ:

## ПІДТРИМУЮ ОДНОЛІТКА В ОКУПАЦІЇ

ЗБІРКА ЕСЕ ТА ПЛАКАТІВ



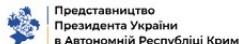
# «Я ТЕБЕ ЧУЮ»: підтримую однолітка в окупації

ЗБІРКА ЕСЕ ТА ПЛАКАТІВ

Упорядники: Плєскач Владислава, Охредько Олег

**“Я тебе чую: підтримую однолітка в окупації. Збірка есе та плакатів”** / упорядн.: Плєскач Владислава, Охредько Олег - Київ: ЦГП “Альменда”, 2025. – 96 с.

Збірка містить 57 робіт переможців та лауреатів Всеукраїнського конкурсу учнівських есе та плакатів «Я тебе чую: підтримую однолітка в окупації», а також 6 робіт, відмічених командою ЦГП “Альменда”. Конкурс був проведений громадською організацією «Центр громадянської просвіти «Альменда» у межах проекту «Захист дитинства: справедливість та реінтеграція для дітей з ТОТ». Проект реалізується за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Чеської Республіки в межах Transition Promotion Program. Погляди, викладені у цьому матеріалі, належать авторам і не відображають офіційну позицію МЗС Чеської Республіки.



Детальніше про Центр громадянської просвіти «Альменда»:

<http://almenda.org>

Контакти для зауважень і пропозицій: [info@almenda.org](mailto:info@almenda.org)

© Центр громадянської просвіти «Альменда»

# ЗМІСТ

|                                                                                      |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Передмова                                                                            | 4  |
| Аріана, «Вогник життя»                                                               | 6  |
| Абдурахманова Карина, «ЧАСТОТА ДЛЯ ТИХ, ХТО ВСЕ ЩЕ ЧУЄ...»                           | 7  |
| Барахоєва Єва, «Життя під окупацією»                                                 | 9  |
| Бобух Каріна, «Я тебе чую. Я тебе тримаю (Лист до Єгора з Маріуполя)»                | 10 |
| Безлепко Ангеліна, «Мій біль — твій біль. Моє серце завжди з тобою»                  | 12 |
| Боровська Анна, «Я тебе чую: підтримую однолітка в окупації»                         | 13 |
| Брик Святослав, «Роз'єднані...»                                                      | 15 |
| Вакуленко Катерина, «Світло крізь темряву»                                           | 16 |
| Віхарєв Артем, «Я тебе чую»                                                          | 18 |
| Гаука Флорін, «Лист до тебе, по той бік екрана»                                      | 19 |
| Годованська Олена, «Відлуння війни»                                                  | 21 |
| Гончарук Софія, «Моє сонце — на стіні, твоє — в серці!»                              | 22 |
| Гловюк Софія, «Я тебе чую: підтримаймо однолітка в окупації»                         | 23 |
| Горкуша Ксенія, «Ти будеш вільна»                                                    | 25 |
| Граненко Дар'я, «Я тебе чую»: підтримую однолітка в окупації»                        | 26 |
| Діхтяр Ганна, «Мовчати не означає забути»                                            | 28 |
| Гречана Вероніка, «Я тебе чую»                                                       | 29 |
| Драпак Злата, «Ти в моєму серці»                                                     | 31 |
| Донцова Анастасія, «***»                                                             | 32 |
| Загорулько Вероніка, «Україна в серці»                                               | 34 |
| Зьомбра Віталій, «Я тебе чую: підтримую однолітка окупації»                          | 35 |
| Каліщук Аліса, «Світло правди»                                                       | 37 |
| Клунко Кароліна, «Добрий день чи вечір, а, можливо, доброго ранку, друже в окупації» | 38 |
| Кича Софія, «Я тебе чую»                                                             | 40 |
| Коваленко Анастасія, «Я тебе чую: підтримую однолітка окупації»                      | 41 |
| Леонов Олег, «***»                                                                   | 42 |
| Коверга Іванна, «Не заглушити біль, який постійно чуєш»                              | 44 |
| Лисенко Станіслав, «Я чую тебе крізь мовчання»                                       | 45 |
| Кузнєцова Олександра, «Я тебе чую»                                                   | 47 |

|                                                                |    |
|----------------------------------------------------------------|----|
| Луганський Єгор, «Мій брат — мої крила, віра, рідний дух»      | 48 |
| Куксова Кіра, «Я тебе чую»                                     | 51 |
| Мельник Володимир, «Гра ще не завершена, брате»                | 52 |
| Лисенко Анастасія, «Одна країна. Одна мрія»                    | 53 |
| Миколенко Валентина, «Невигадана історія з Вовчанська»         | 54 |
| Лисяк Аміна, «Я з тобою, навіть коли ми не поруч»              | 56 |
| Михальченко Анастасія, «Я буду — ангелом твоїм...»             | 57 |
| Мамочка Софія, «Ти будеш зі мною»                              | 58 |
| Перепелиця Вероніка, «Лист до тебе»                            | 59 |
| Мелешко Кіра, «Contra spem spero»                              | 61 |
| Моргулець Маргарита, «Ми поруч»                                | 62 |
| Полякова Анастасія, «Метелик для Єдиноріжки»                   | 63 |
| Смаль Анастасія, «Я тебе чую: підтримую однолітка в окупації»  | 65 |
| Пройчева Софія, «Пам'ять динозавра або «Я тебе чую»            | 66 |
| Соловійова Єва, «Я ТЕБЕ ЧУЮ»                                   | 69 |
| Романько Вероніка, «Про дружбу, мрію і блакитну вишиванку»     | 70 |
| Стангрет Олеся, «Нитки любові крізь війну»                     | 72 |
| Середна Соломія, «***»                                         | 73 |
| Ткаченко Лілія, «Ти не один»                                   | 75 |
| Сидоренко Софія, «Під покривом тиші я чую тебе...»             | 76 |
| Тополя Анна, «Ми з тобою. У полум'ї війни»                     | 78 |
| Старік Альона, «Я тебе чую»: підтримую однолітка в окупації»   | 79 |
| Юрченко Катерина, «Маленькі герої великої війни»               | 81 |
| Іван Степовий із Херсонщини, «***»                             | 82 |
| Фомінська Тетяна, «Цей лист — моя спроба дістатись до тебе...» | 84 |
| Шабалтас Євген, «Я тебе чую»: підтримую однолітка в окупації»  | 86 |
| Шиян Еліна, «Нас цілує одне сонце»                             | 88 |
| Щербакова Ганна, «***»                                         | 90 |
| Замість післямови                                              | 92 |

## ПЕРЕДМОВА

У 2014 році Російська Федерація розпочала збройну агресію проти України, окупувавши Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, а також частини Донецької й Луганської областей. У 2022 році світ став свідком повномасштабного вторгнення, яке принесло нові руйнування, смерті та окупацію територій Запорізької, Херсонської, Харківської, Чернігівської та Київської областей.

Сьогодні під тимчасовою окупацією залишається близько **1,6 мільйона дітей**. Вони зростають у середовищі страху, примусу, спроб позбавити їх права на власну культуру й ідентичність. Та попри це, вони мають відчувати: Україна з ними, їх чують, на них чекають.

Саме з цією метою Громадська організація «Центр громадянської просвіти “Альменда”» у травні–липні 2025 року провела Всеукраїнський конкурс есе та плакатів **«Я тебе чую: підтримую однолітка в окупації»**. Конкурс відбувся за підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим та Центру захисту прав дитини Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

До конкурсу долучилися учні та учениці з різних регіонів країни:

- у номінації **есе** — школярі 8–11 класів закладів загальної середньої, професійно-технічної та фахової передвищої освіти;
- у номінації **соціальний плакат** — учні мистецьких шкіл та творчих гуртків.

Їхні роботи — це листи й малюнки підтримки ровесникам у тимчасовій окупації. У кожному слові та візуальному образі — співпереживання, віра в перемогу й мрія про відновлену Україну.

За результатами роботи журі було визначено **30 есе та 27 плакатів**, які стали лауреатами конкурсу. Саме вони й увійшли до цієї збірки.

Загалом цього року ми отримали **699 робіт** — і це свідчить про небайдужість та щирість дітей з усієї країни. Звісно, не всі з них могли стати лауреатами. Проте серед тих, хто не увійшов до основного переліку, є чимало

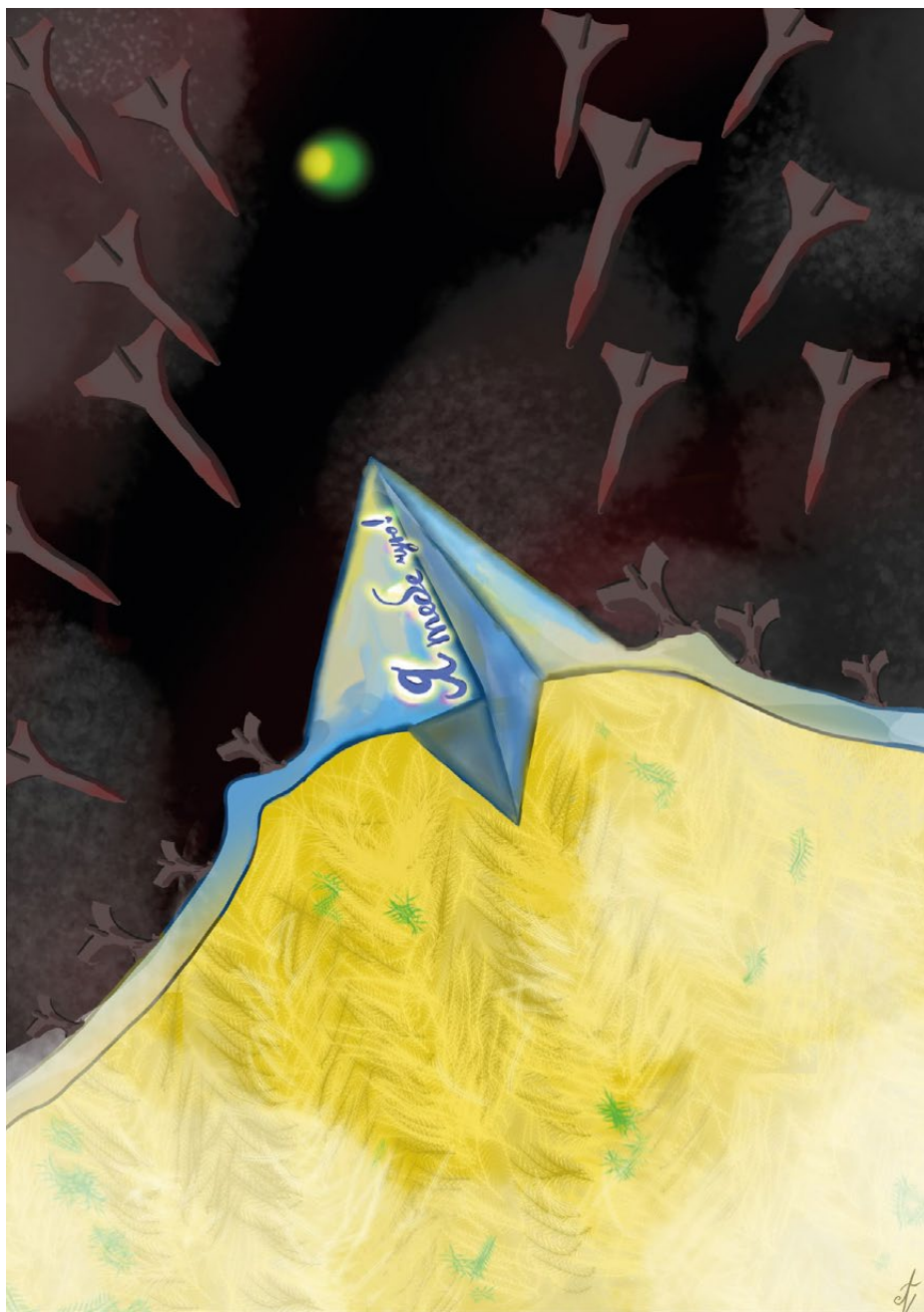
сильних і глибоких творів. Тому команда організації вирішила включити частину цих робіт у збірку як окремий розділ «Замість післямови».

Роботи, представлені в цій збірці, — це місток єдності між вільною Україною та тими, хто сьогодні живе у важких умовах, але зберігає силу духу.

Ми сподіваємося, що ця збірка стане важливим джерелом натхнення й підтримки для вчителів, батьків, державних діячів, громадських організацій та всіх, хто працює заради захисту дітей і майбутнього нашої країни.

Діти України показують приклад незламності та емпатії. Їхні голо-  
си — це свідчення того, що попри війну ми єдині.

**Ми чуємо одне одного. Ми разом.**



Аріана, 14 років  
Харківська область  
Робота: «Вогник життя»

## *Частота для тих, хто все ще чує...*

Абдурахманова Карина, 18 років  
Комунальний заклад Сумської обласної ради  
«Лебединський педагогічний фаховий коледж», Сумська область  
**Переможниця, II місце**

Перш ніж передати тобі мій шепіт крізь ефір, дозволь сказати, як ми тут живемо. Ми — це прикордоння, де небо пахне не дощем, а тривогами. Де ми прокидаємося не від будильників, а від гулу над головами з думками: «Якщо чуємо, то мимо». У нас теж темрява, хоч і зі світлом, хоч із переboями. Ми ховаємо телефони, коли говоримо щиро. Ми навчилися розпізнавати рідних не по голосу, а по силуету в укритті. І навіть коли встигаєш випити чай, він має присмак тривоги. Тут життя триває — без фанфар, але з обіймами. Ми не плачемо кожного дня, але багато хто з нас вже розучився сміятися щиро.

А тепер...

Привіт, сестричко...

Це знову я — та сама, що пише тобі крізь ефір, як крізь нічне небо.

Вітаю тебе на хвилі супротиву, де немає реклами, тільки реальність.

Я знаю, що ти десь там, у місті, де навіть шепіт може викликати підозру, а сміх звучить як злочин. Там, де кашель — небезпечніший за промову, а слова «правда» й «воля» стали забороненими інгредієнтами в інформаційному «ісконно руському» борщі.

Але я все одно шепочу тобі крізь ефір «Ми поруч».

Я уявляю, як ти зараз живеш: ранковий привіт від «ввічливих людей» на вулиці, новини з паралельної реальності, у якій усе «стабільно», але стабільно нестерпно. І цей дивний дзен, коли ти навчився не реагувати на абсурд, бо він навколо — як радіація: не видно, але впливає.

Можливо, слова стирає тиша або «мопеди» за вікном. Але якщо тиловиш цю хвилю — значить, ти ще тут. А значить, і я не змовчу.

Ми тут тримаємо твоє місце. Сьогодні на хвилі лише твоє ім'я. Воно звучить у моїй голові, коли я проходжу повз наші лавки біля школи. Коли стоїмо на «шухері», як вийшла вчителька. Коли хтось сміється так, як колись ти... Обертаюсь кожен раз, маю надію, вірю...

Ми не забули. Ми не стерли тебе з наших маршрутів, жартів і планів.

Я говорю тобі через хвили, як колись люди надсилали послання в пляшках по морю. Це — моя пляшка. Всередині — пам'ять про тебе, віра в тебе,

злість на все, що відокремило нас, і мрія про те, що ми колись знову говори-  
тимемо вголос. Без страху... Без шепоту...

Ми живемо в різних світах, але нас з'єднує ця хвиля. Вона без меж і без  
праведної цензури. І навіть якщо глушать, ми все одно проб'ємося — як світло  
крізь жалюзі. Можливо, її накриє шаром заборон, фільтрів, глушилок і брехні.

Як коріння проростемо з-під землі, незламні... Як ростуть рослини з  
тріщинки бетону, ми просто почекаємо тріщини... Ні, створимо її.

Але навіть якщо ти не чуєш — знай: я все одно кажу. Бо мовчання — теж  
зброя, але в руках зла. А ми — за світло.

Смішно, як люди в броні та погонах бояться дітей з мріями. Скільки тех-  
ніки — і жодного способу заглушити наше бажання бути вільними. Здається,  
у них інструкція з минулого, а ми — з майбутнього.

Тож тримайся, рідна...

Ми не опускаємо руки, ми складаємо їх у знак єдності. Ми не забули.  
Ми не перестали чекати. Ми віримо, навіть коли темно. Бо темрява — це не  
вирок, а стан очікування світла.

Закінчуємо ефір. Але не тишу. Бо наша тиша гуде на підсвідомій час-  
тоті.

Бо я тебе чую.

І я знаю: настане день, коли ти відповіси.

І це буде наша Перемога.

Для всіх, хто досі там, серед блокпостів, замовчувань і фальші.

Ви — не ехо. Ви — джерело. І ми налаштовані на вас.

Технічно перевірено: **сигнал людяності проходить навіть крізь бетон,  
пройде й окупацію...**



Барахоева Єва, 13 років  
Криворізька гімназія №60, Дніпропетровська область  
Робота: «Життя під окупацією»

*Я тебе чую. Я тебе тримаю*  
(Лист до Єгора з Маріуполя)

Бобух Каріна, 16 років  
Красилівський ліцей, Хмельницька область  
**Переможниця, II місце**

Я живу у вільному місті. Прокидаюсь під мирним небом, де сонце не боїться зійти. Іду до школи, слухаю вчителів, сміюся з друзями. Моє дитинство — це прості речі, які у час війни стали розкішшю: сміх, навчання, тиша без страху. Та навіть у найсвітліші дні у глибині душі гуде інше небо — чорне, пробите снарядами, обпалене болем і вкрите попелом згорілих життів. Туди мчать мої думки, мов птахи над полем бою: шукають спокою, а знаходять біль та розпач. Там, у підвалі розбомбленого Маріуполя, бачу тебе, Єгоре...

Ти — дев'ятерічний хлопчик, із зошитом замість іграшки, з темрявою замість вікна, з пораненою спиною замість шкільного ранця. У тебе не було електрики, не було інтернету, не було людських умов... Але була правда.

І ти її написав.

«ВІЙНА. Вмерли бабуса Галя, дідусь. Померло моє улюблене місто Маріуполь. У мене поранення в спину...»

Ці слова — крик у безмовності. Вони пробили мені серце, викарбувалися кривавим шрамом на ньому. Ти, Єгоре, маленький літописець великої трагедії, зробив те, що не завжди під силу дорослим, — сказав правду. Без гніву, без істерики — але так голосно, що світ не зміг змовчати. Ти не зламався. Ти не втратив людяності. Ти писав — це сильніше за крик, і кожна твоя літера палала болем війни.

Я не знаю тебе особисто. Але ніби знаю серцем.

Ти молодший за мене — а сильніший та мудріший за багатьох людей.

Ти навчив мене тому, чого не навчить жоден підручник. Ти навчив, що значить триматися. Що значить любити життя, навіть коли воно ранило невимовним жахом.

Я читаю:

«У мене рана на спині, зідрана шкіра. У сестри — поранення голови. У мами — вирване м'ясо з руки...»

У мене стискає груди, подих перехоплює. Серце відбиває швидким ритмом всього страхіття, яке тобі довелося пережити. Воно ніби хоче вибігти, допомогти, обійняти тебе. А я просто лежу на ліжку і плачу в подушку.

Кричу подумки: «Боже, коли все це зупиниться? Чому у нас відібрали право на щасливе дитинство?»

Єгоре, я тебе чую.

Ти звучиш у мені, коли я скаржуся на холодний обід або нудний урок. Твої слова — як дзвін совісті: вони змушують побачити те, чого не бачать очі. Ти вижив у темряві — а я тут триматиму світло для тебе. Я не залишу твій голос у минулому. Я його підсилю.

Я підтримую тебе — кожною клітинкою серця. Пам'яттю. Молитвою. Правдою. Бо ми, вільні українські діти, — твої очі, руки, голос. І ми ніколи не забудемо.

Я вірю: настане день, і я побачу твоє усміхнене фото у стрічці новин. Там буде написано:

«Єгор. 9 років. Переміг».

І це буде у вільному Маріуполі. Під синьо-жовтим прапором свободи. Без бомб. Без страху. Знову з дитинством.

P.S.

Можливо, це лише слова. Але іноді слова — сильніші за зброю. Це єдине, що залишається.

І водночас — наймогутніше, що ми маємо.

Бо якщо хоча б один дорослий після цього листа питає:

«А що чує дитина?» — я вже перемогла.

Цей лист — не крапка. Це — початок.

Мого великого звернення до всіх дітей, що досі чекають на своє «вільно».

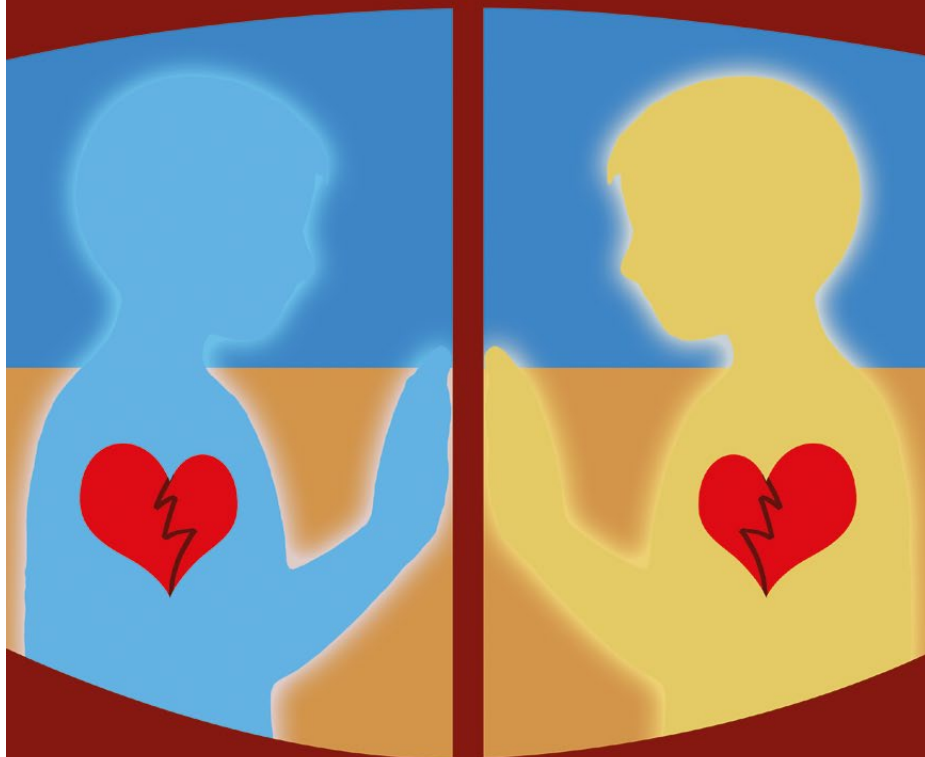
Я з тобою!

Ми з тобою!

Світ має не просто почути — він має прокинутись!

ТВІЙ — МІЙ

Б І Л Ь



МОЄ СЕРЦЕ ЗАВЖДИ  
З ТОБОЮ

Безлепко Ангеліна, 20 років  
Вище професійне училище №21 м. Миколаєва, Миколаївська область  
Робота: «Мій біль — твій біль. Моє серце завжди з тобою»

## *Я тебе чую: підтримую однолітка в окупації.*

Боровська Анна, 15 років

Вище художнє професійно-технічне училище №5 м. Вінниця,

Вінницька область

Привіт! Я не знаю твого імені, але це не важливо. Я звертаюся до тебе з головним: я тебе чую. Я з тобою. Я чую твоє мовчання, я відчуваю твій біль, нібито він наш спільний.

Я в Україні. І я теж хвилююсь.

Ми з тобою одного віку. Ми мріяли, будували плани, дивились одні й ті ж фільми, слухали однакову музику. Тільки зараз наші реальності різні. Але я вірю, що твої сни про свободу збудуться.

Навколо мене ніби спокій, але всередині — тривога. Ніби поруч хтось мовчить так голосно, що це чути на сотні кілометрів. Мої рідні не в окупації, але я думаю про тебе. Про всіх, хто мусить мовчати, чекати. Твої дні — це холодна тиша, напруга, страх. У новинах часто не говорять всього. Але ми відчуваємо. Ми розуміємо. Ми бачимо біль, який не завжди можна описати словами. І знаємо: вам важко. Але ти — не один. Не одна.

Я чую твою злість. Вона кипить у грудях, бо хтось вирішив, що може стерти твоє життя, твою мову, твою мрію. Але також я чую твою гідність: «Я — українець, я — українка. Ми не зламаємось»

Я — художник. І я бачу, як інші митці малюють свої почуття: біль, гнів, страх, надію. Вони випускають усе це на папір, щоб не тримати в собі. Я дуже хочу, щоб і ти спробував або спробувала творити. Малюй, пиши, вирізай, ліпи — що завгодно. Не для когось, а для себе. Творчість допомагає. Вона дає сили триматися. Я знаю багато людей, які зараз рятуються мистецтвом. Хтось бере в руки фарби, хтось пише вірші або навіть ліпить з глини. Світ має знати, що ти є. Навіть якщо здається немає сил — спробуй. І ти — незламний. Бо якщо ти тримаєшся там, у темряві, ти справді сильний або сильна.

Ми всі зараз тримаємось одне за одного. Навіть незнайомі люди стали рідними душею. Війна розділяє міста, але не розділяє серця. І я знаю: попереду буде день, коли ти зможеш вийти на вулицю без страху. Коли не буде вибухів, пострілів. І цей день обов'язково настане. МИ всі разом віримо.

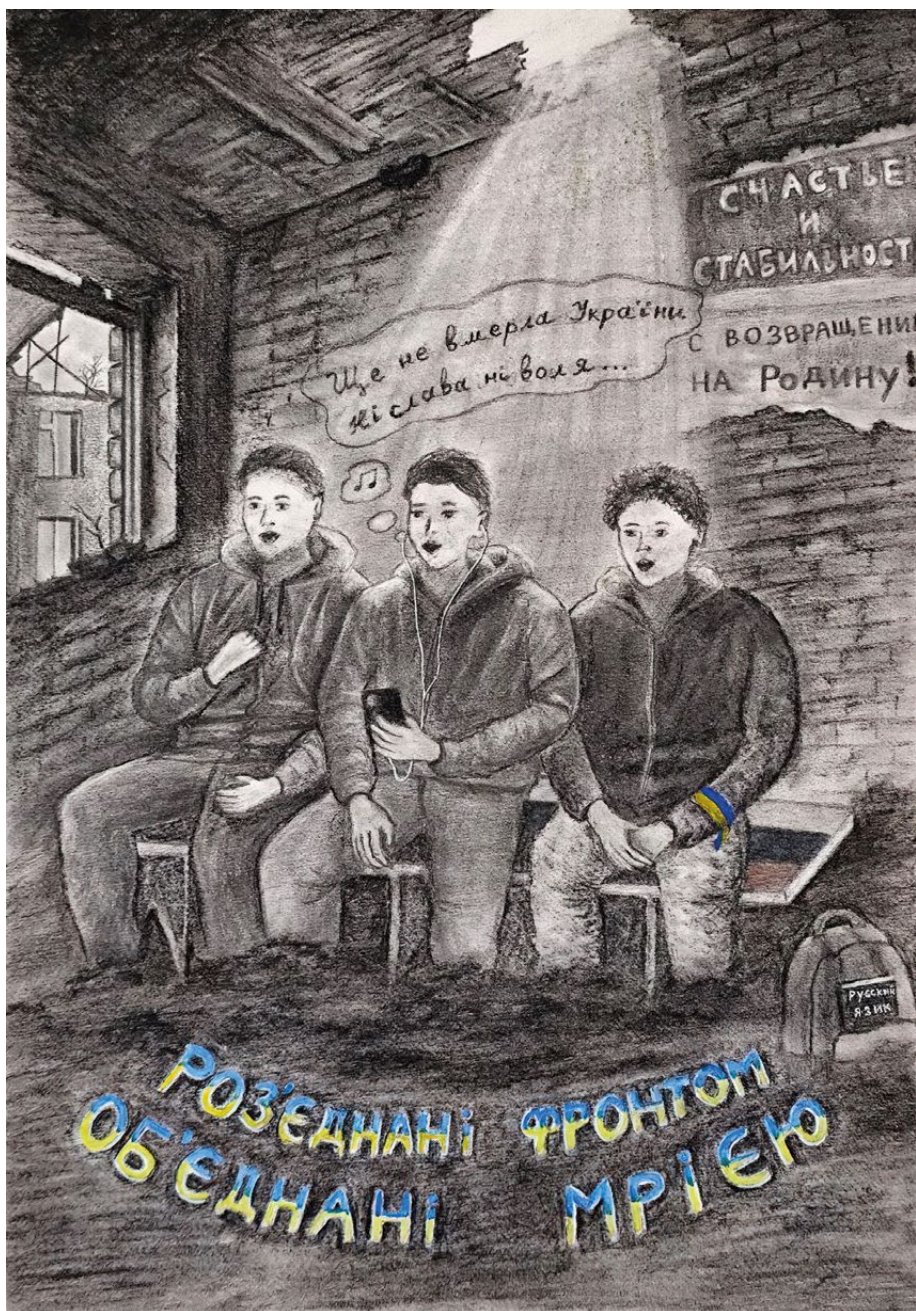
У війні зникають не лише будинки і міста — зникає звичне дитинство, тиша, віра у прості речі. Але навіть у темні часи ми можемо бути світлом один для одного.

Сьогодні я сиділа на лавці, було сонячно. Я їла морозиво — звичайне, холодне, солодке. І в цю мить мені дуже захотілося, щоб ти був або була поруч. Не тому що хочу показати, як мені добре. Навпаки — я б хотіла розділити з тобою цю мить спокою. Щоб тебе теж гріло сонечко. Щоб було чути, як співають пташки, гомонять люди. Щоб тобі не було страшно. Щоб ти міг чи могла відчувати трохи полегшення — хоча б через щось просте й добре, як морозиво, яке рятує від спеки й приносить хоч крихту радості. Бо ти заслуговуєш на це. Заслуговуєш на спокій, тепло, маленькі й великі радощі.

Я чую твоє мовчання, бо воно говорить. Кожен день ти живеш з надією і вірою. Страшно уявити, що тобі доводиться чути голоси окупантів, бачити танки під вікнами, можливо, ще гірші речі, про які ти навіть не можеш розповісти. Пам'ятай: навіть коли тобі важко, я серцем з тобою. Твоє життя важливе! Ти живеш — це вже перемога! Ми пройдемо цей шлях. Ми будемо обіймати близьких і дивитися в мирне небо.

Тримайся. Ми поруч, ми разом.

Я чую тебе. Я з тобою.



Брик Святослав, 17 років  
Комунальний заклад «Центр позашкільної роботи» Буринської міської ради, Сумська область  
Робота: «Роз'єднані...»

## *Світло крізь темряву*

Вакуленко Катерина, 16 років  
Комунальний заклад загальної середньої освіти ліцей №12  
м. Жовті Води, Дніпропетровська область

Привіт! Я не знаю, коли і як ти зможеш прочитати цього листа — чи буде це сьогодні, завтра, чи, можливо, уже після того, як усе закінчиться... Але я знаю, що ти його прочитаєш. Бо вірю: навіть там, де зараз темно, ще залишаються промінчики світла. Я пишу тобі як друг, як людина, яка пам'ятає, чекає і ніколи не перестає вірити.

Ти, мабуть, став зовсім іншим. Я давно не бачила тебе. Можливо, ти подорослішав більше ніж варто було у твої 16. Можливо, давно не сміявся. Але я пам'ятаю твою усмішку — щиро, як сонце. Пам'ятаю, як ти сміявся, коли ми стрибали через калюжі, і як щиро вірили в добрих людей. У нас було справжнє життя — просте, наповнене сонцем, сміхом і мріями. Ми бігали босоніж по траві у бабусиному дворі, ловили метеликів, уявляли, що весь світ — для нас. Ти тоді казав: «Коли виросту, я зроблю так, щоб ніхто не плакав». Я вірила, бо в твоїх словах було стільки світла, якого зараз так бракує. Ти був звичайним хлопчиком. А зараз... Ти став дорослим за кілька миттєвостей, і моє серце розривається від цього. Але я вірю: не все втрачено. Бо поки ти пам'ятаєш, як це — сміятись, плакати, мріяти, любити — ти живеш. Так, ти маєш право жити, а не виживати. Ти маєш право на голос. Ти маєш право на гнів, на біль, на спогади. І, звісно, на мрії.

Я іноді уявляю, як ти святкуєш свій день народження. Свічки мерехтять на торті, а мама стоїть поруч і спокійно посміхається — уперше за довгий час. А тато, трохи втомлений, але щасливий, дивиться на тебе так, ніби весь світ — це ти. Ти задуваєш свічки. І ось... Тобі знову десять. Знову — як тоді, коли небо було синім, коли найбільша тривога — зіпсована контрольна чи розбите коліно. Знову — коли ти бігав босоніж у дворі, і сміх лунав до самого вечора. Знову — коли мама не боялася відчинити двері, а тато був вдома, і було мирно. І хоч зараз світ інший, я вірю — це світло, що жевріє в тобі, ніколи не згасне.

Я знаю: ти сильніший, ніж думаєш. Бо щодня продовжуєш йти. Навіть коли навколо тихо — настільки, що навіть дихання здається зайвим. Навіть коли іноді боляче настільки, що слова не знаходяться. Але знай: я бачу тебе. Не того, ким ти став, щоб вижити, а того, ким ти залишився всередині. Того, хто колись поділився останньою жуйкою, бо знав, що я люблю полуничну. Того, хто залишив мені намисто з червоною ниткою й дрібними намистин-

ками — «на щастя». Я досі тримаю його. Коли страшно — стискаю у долоні. І вірю, що десь там ти теж щось тримаєш — мене, наші спогади, себе. А також того, хто називав мене «маленькою», хоч ми й були одного віку, а я іноді драгувалась через це — тепер відчуваю, як сильно сумую за тими словами й тими моментами.

Я думаю про день, коли ми знову зустрінемося. Неважливо де. У Києві — там, де ми запускали повітряного змія над Дніпром, а потім гризли насіння і сміялись, бо він постійно падав у воду. У Луганську — де бабуся пекла пиріжки, і ми крали їх ще гарячими прямо з рушника. У Харкові — де ми святкували Різдво, ліпили сніговика в темному дворі і гралися в сніжки, поки не замерзли пальці. У Криму — де ми кричали хвилям, годували чайок і бігали від піни, що наздоганяла босі ноги. У Донецьку — де в парку грав акордеоніст, а ми зупинились танцювати просто серед людей, бо тоді здавалося, що життя — вічне. Тоді ми жили це життя.

І, може, колись піде дощ. Справжній, літній, що огортає теплом і свіжістю. Ми промокнемо до нитки — волосся липнутиме до обличчя, а ми сміятимемося, дивлячись одне на одного з мокрими, трохи смішними зачісками. Нам буде байдуже, бо будемо разом. І, можливо, ми мовчатимемо — не тому, що нема слів, а тому, що іноді мовчання говорить більше ніж будь-які слова. І цього буде досить, щоб відчуті близькість і підтримку. Бо це буде свобода. Жива, справжня, що живе у наших серцях.

Пам'ятай, що навіть коли світ навколо змінюється, навіть коли все здається далеким і незрозумілим — поруч завжди є ті, хто тримає тебе у своїх думках і серці. Мама... Вона десь там, у тиші, думає про тебе. Може, тримає твої старі речі, вкриває твої спогади теплом долонь, шепоче твоє ім'я у молитвах. Її любов як нитка, що ніколи не обірветься. Вона пишається тобою. Так щиро, що, здається, цієї гордості вистачило б на весь світ. А тато... Він повернеться, обов'язково. Залиш трохи місця в серці для того моменту, коли побачиш його погляд — і зрозумієш: усе було не дарма.

Можливо, твоє серце втомилося. Можливо, ти думаєш, що забутий. Але ні. Ти — не один. Я поряд. Ми всі поряд. Ми всі чекаємо, віримо і пам'ятаємо. І якщо настане мить, коли темрява здається сильнішою, — просто прочитай цей лист знову. Бо я — це частинка твого минулого, яка тримає тебе в теперішньому. І разом ми дочекаємось майбутнього.

Я тебе чую. Я тебе пам'ятаю. Я тебе чекаю.

І я точно знаю: ми ще зустрінемося. Ми обіймемося як тоді. І все буде добре.

З любов'ю і надією, твоя назавжди.

**МИ ДАВНО НЕ  
ГОВОРИЛИ.**

**АЛЕ Я ТЕБЕ ЧУЮ.**

**ЧЕРЕЗ МОВЧАННЯ.**

**ЧЕРЕЗ ВІЙНУ.**

**ЧЕРЕЗ СЕРЦЕ.**



Віхарев Артем, 16 років  
Ліцей №139, м. Дніпро, Дніпропетровська область  
Робота: «Я тебе чую»

## *Лист до тебе, по той бік екрана*

Гаука Флорін, 16 років  
Боянський ліцей №1,  
Чернівецька область

Ми з тобою, імовірно, одного віку. Можливо, слухаємо схожу музику, сміємося з однакових мемів і ще минулої зими мріяли про те, саме куди поїдемо вступати до університету. Можливо, ми навіть колись перетиналися у стрічці Instagram, не надавши цьому значення. Наші життя були паралельними прямими, що мчали у спільне українське майбутнє. А потім одна з цих прямих врізалася у стіну. Стіну окупації.

Сьогодні мій ранок починається із сніданку та новин. Твій, я можу лише уявляти, — з тривожної тиші або гулу чужої техніки за вікном. Коли я йду до ліцею, я бачу синьо-жовті прапори. Ти бачиш триколон, що чужим болем в'ївся у будівлі, які колись були твоїм домом, твоєю школою, твоїм світом. Це не просто інший прапор. Це символ вкраденого життя, вкраденого дитинства.

Я хочу, щоб ти знав: ми думаємо про тебе. Не як про абстрактну цифру у звітах, не як про жителя «тимчасово окупованих територій», а як про нашого однолітка, який просто зараз проживає найстрашніший сценарій. Ми розуміємо, що твоя реальність — це щоденний іспит на міцність, який ніхто не мав би складати у 16, 17 чи 18 років.

Я уявляю, як це — бачити навколо себе світ, перевернутий з ніг на голову. Коли вчителі, які ще вчора розповідали про славетну історію України, сьогодні змушені мовчати або, що гірше, транслювати брехливу пропаганду. Коли підручник з історії перетворюється на зброю, що цілить у твою ідентичність. Коли українська мова, твоя рідна мова, стає символом спротиву, який доводиться ховати у найглибших куточках душі, вимовляючи її лише пошепки вдома.

Я уявляю, як важко заходити в інтернет, де ми, твої однолітки з вільної України, ділимося моментами свого життя — поїздками, зустрічами з друзями, планами на майбутнє. Можливо, в ці моменти ти відчуваєш не лише сум, а й пекучу несправедливість. І ти маєш на це повне право. Бо те, що для нас є буденністю, для тебе — недосяжна мрія. Твоє дитинство, твою юність поставили на паузу, змусивши дорослішати не роками, а подіями. Замість тривог про перше кохання чи НМТ, твої думки обтяжені страхом за рідних, страхом зникнути, страхом бути змушеним одягнути чужу форму.

Але я також знаю, що ти сильніший, ніж будь-хто може собі уявити. Твій спротив — це не завжди барикади. Твій спротив — це коли ти потайки вмикаєш українське радіо. Це коли ти в навушниках слухаєш «Океан Ельзи» чи Kalush, і ці звуки стають твоїм внутрішнім гімном свободи. Твій спротив — це коли ти, попри все, продовжуєш онлайн-навчання в українській школі, хапаючись за цю ниточку, що єднає тебе з нами. Це коли ти малюєш маленький тризуб на останній сторінці зошита або просто зберігаєш у серці спогад про те, яким було твоє місто до окупації. Кожен такий вчинок, кожна така думка — це твій особистий фронт. І ти тримаєш його з гідністю, про яку ми тут можемо лише здогадуватися.

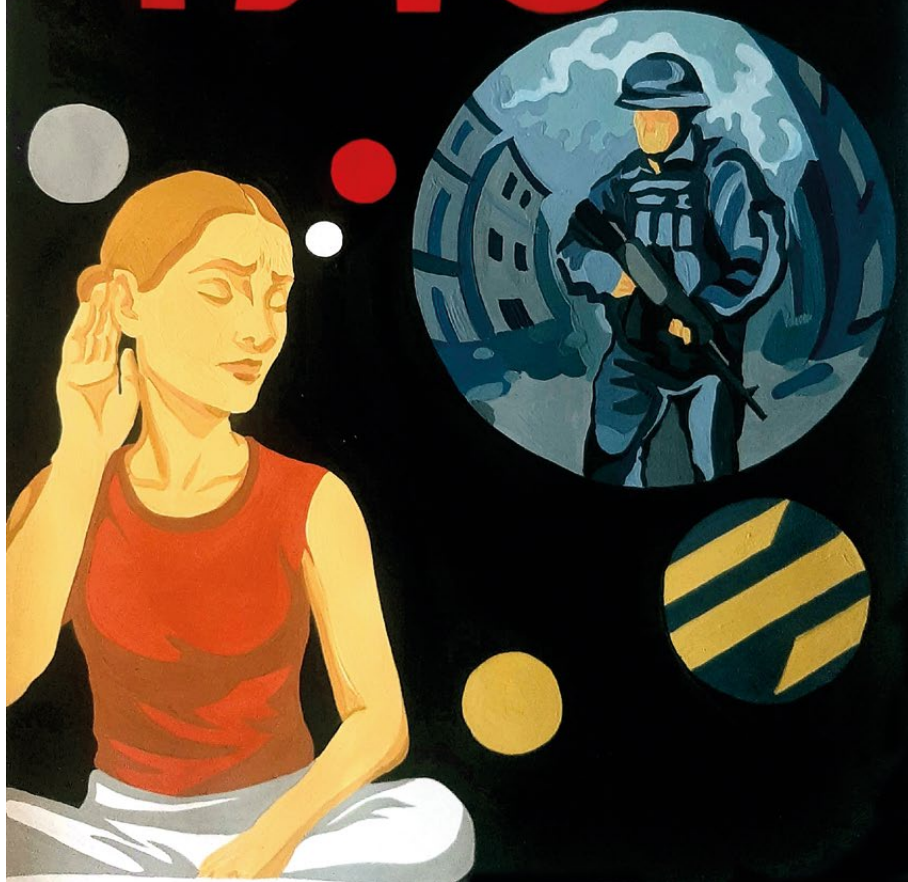
Ти — не забутий. Кожен раз, коли ми виходимо на акції протесту, кожен раз, коли ми донатимо на ЗСУ, кожен раз, коли ми говоримо зі світом про війну, ми говоримо і про тебе. Ми боремося не лише за гектари землі, а й за кожную українську душу, що опинилася в полоні. Ми боремося за те, щоб ти знову міг вільно говорити українською на вулицях рідного Мелітополя, Маріуполя, Донецька чи Генічеська. За те, щоб ти міг підняти синьо-жовтий прапор не з ризиком для життя, а з гордістю.

Знай, що ця темрява не вічна. Історія вчить, що імперії руйнуються, а тиранія завжди програє прагненню до свободи. Настане день, коли український військовий увійде у твоє місто. І в цей день ми всі будемо плакати від щастя разом із тобою. Ми відбудуємо зруйновані будинки, ми відновимо справедливість, і ми обов'язково зустрінемося. Можливо, на набережній звільненої Ялти, або на площі у відбудованому Маріуполі, або просто в Києві, на Хрещатику.

І тоді ми нарешті зможемо поговорити не через екран, а дивлячись одне одному в очі. І ти розкажеш свою історію. І ми слухатимемо, і захоплюватимемося твоєю незламністю. А поки цей день не настав, будь ласка, тримайся. Бережи себе. І знай: по цей бік екрана, по цей бік лінії фронту, про тебе пам'ятає вся Україна. Ти — її невід'ємна, мужня і така дорога частина.

Ми чекаємо на тебе. Вдома. У вільній Україні.

# Я ТЕБЕ ЧУЮ



Годованська Олена, 17 років  
Львівський фаховий коледж архітектури, будівництва та дизайну,  
Львівська область  
Робота: «Відлуння війни»



«Гончарук Софія, 15 років  
Тальнівський Будинок дітей та юнацтва Тальнівської міської ради,  
Черкаська область  
Робота: «Моє сонце — на стіні, твоє — в серці!»

## *Я тебе чую: підтримаймо однолітка в окупації*

Гловюк Софія, 15 років  
Чортківська гімназія №6 Чортківської міської ради,  
Тернопільська область

*Дорогий моєму серцю подрузі!*

Рідненька Віталіно! За вікном розквітла четверта весна, а війна й досі триває... Україна оповита чорним смутком, і серце невгамовно болить. На очах бринять сльози, а тіло щемко стискається, коли згадую про тебе й час дитинства, який так безтурботно проводили разом.

Сьогодні, у час війни та складних випробувань, ти не покидаєш моїх думок ні на мить. З особливим теплом згадую ті моменти, коли ти проводила літо в бабусі, де ми разом гралися, співали пісень, організовували подорожі й годинами розмовляли про все на світі. Єдине нагадування про тебе сьогодні — жартівливий запис у телефонній книзі «Дзига», яким наділили тебе за твою непосидючу вдачу. Телефоную вкотре, але у відповідь пекуче мовчання.

Пишу з любов'ю і вірою в те, що твої руки торкаються цього листа, а мої слова — твого серця. Сподіваюся, що сьогодні попри звуки сирен, що не вшукують вже нестерпні роки, до тебе долинає мій голос підтримки й запевнення: «Я поруч», «Я люблю тебе».

Мені важко уявити, що ти сьогодні переживаєш, у яких умовах перебуваєш, але так сильно прагну розділити з тобою всі труднощі і взяти на себе хоч краплину твого горя. Сподіваюся, у тебе є все необхідне, а твій оптимізм, дух патріотизму і життєдайна енергія допомагають крокувати цими стежками колючого терня. Ми так докладно вивчали історію у школі, з жахом слухали розповіді минувшини і навіть не припускали, що це повториться знову.

Не хвилюйся, про бабусю я дбаю. Вона, як завжди, турботливо пригортає чаєм й улюбленими солодощами.

Серце обливається кров'ю, коли бачу, як окупаційна влада вбиває дітей, знищує цілі міста й села, стирає з карти нашу мову, зазіхає на ідентичність, руйнує все, що так дбайливо плекали роками українці. Хіба про таку юність ми мріяли?

У мене все добре, готуюся до іспитів, цьогоріч хочу вступити до коледжу. І мені так не вистачає твоїх слів підбадьорення. Продовжую писати вірші, написала й для тебе кілька рядків. Сподіваюся, що ти інколи читатимеш їх у хвилини, коли буде важко, можливо, згадаєш і про мене.

Коли розпач торкає — ридай,  
Руки до неба знеси і благай.  
Подякуй тим, хто нас береже,  
Надію плекай — лихо точно мине.  
Мій голос із далечі в тиші почуй.  
Я поруч з тобою, я тебе не забув.  
Під звуки сирен і плачу дітей  
Країна гартує з нас сильних людей.

У жилах пульсує козацька кров.  
Закон нам найвищий — це братня любов.  
Я молюсь і прошу у Бога щодня:  
Щоб наші життя не забрала війна!

Нехай надія на порятунок і віра у перемогу не розсіється у мороку ночі,  
не розвіється попелом спалених міст України. Кажуть, що віра — це смо-  
лоскип, що освітлює шлях, зануреним у розпач. Так писало у книзі, яку ти  
мені подарувала. Пригадуєш слова о. Піо: «Коли щастя від нас відвертається,  
нас підтримує надія на безмежне Боже милосердя»?

Щиро прагну, щоб Господь засвітив для тебе вогнище надії, хоча б одну  
жаринку, яка скріпить тебе, зігріє твоє лагідне серце.

Ти — ніжний слід Бога у моєму житті і легкий усміх на устах. Обіймаю  
тебе через відстань, яку неможливо здолати, і крізь усі обставини, яких не  
в силі змінити. Кріпись і не втрачай віри. Мрію про нашу зустріч і пам'ятаю  
про тебе у своїх молитвах!

З серцем, повним любові..

Твоя подруга Софія

З вільної України



Горкуша Ксенія, 16 років  
Комунальний заклад «Центр позашкільної роботи» Буринської міської ради,  
Сумська область  
Робота: «Ти будеш вільна»

## «Я тебе чую»: підтримую однолітка в окупації

Граненко Дар'я, 17 років

Комунальна установа «Пологівський ліцей №4» Пологівської міської ради

Пологівського району, Запорізька область

Робота, відзначена Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини

Привіт.

Я не знаю, як тебе звати. Не знаю, у якому місті ти живеш. Не знаю, якого кольору в тебе очі чи яка улюблена пісня. Але я знаю головне: ти живеш під окупацією. І цього достатньо, щоби я подумала: а раптом ми могли би бути друзями, якби не війна?

Знаєш, іноді я лежу в ліжку й просто слухаю тишу. Бо я чую її — спокійну, мирну, захищену. Але десь далеко — там, де ти, — тиша, напевно, інша. Вона не про спокій, а про страх. Про те, коли боїшся сказати щось зайве, боїшся увімкнути українську музику на повну гучність, боїшся дивитися в очі людям, яких не знаєш. Ця тиша — як камінь у грудях.

І я хочу сказати тобі: «Я тебе чую».

Чую, навіть якщо ти мовчиш. Чую через новини, через міжрядки у статтях, через очі тих, хто вирвався з-під окупації. Я чую тебе через тремтіння повітря, через слова у щоденниках, які ти, можливо, ховаєш під подушкою. Я тебе чую — і я з тобою.

Мені 17. Можливо, й тобі стільки ж. Ми могли б разом сміятися на перерві, сперечатися, який фільм кращий, або разом слухати «Один в каное» у навушниках. Але ти не можеш піти до школи. Тобі можуть нав'язувати чужу мову, чужу історію, чужу «правду». А я тим часом вчусь в українському ліцеї, і на уроці історії ми вивчаємо, як українці чинили спротив у 40-х. І мені соромно, бо зараз спротив чинять такі, як ти. Тут і тепер. І ти — частина цієї боротьби.

І, знаєш, я думаю про те, як ти живеш кожен день. Може, у тебе є молодші братик чи сестричка, за яких ти хвилюєшся. Може, тобі довелося попроситися з друзями, які виїхали, а ти залишився чи залишилася — з родиною, з домом, з болем. А може, ти просто не зміг чи не змогла поїхати, і тепер кожного дня прокидаєшся з думкою: «Скільки ще?»

Я не можу уявити цього повністю. Але я хочу бути поруч — хоча б словами. Я уявляю, як ти йдеш вулицею, впізнаєш знайомі будівлі, але вони вже ніби чужі. Наче світ зсунувся на кілька сантиметрів, і все стало перекоше-

ним. І водночас таким знайомим. Це подвійне відчуття болю: коли твій дім більше не твій, але ти не можеш його зрадити. Я захоплююсь тобою за це.

Мені хочеться закутати тебе в ковдру тепла. Дати тобі обійми, у яких ти можеш бути слабким або слабкою. Бо тобі, напевно, уже давно доводиться бути занадто сильним чи сильною. Ти маєш право боятися. Маєш право плакати. Маєш право втомлюватися. Але головне — не маєш права зникнути з нашої пам'яті. І ти не зникнеш.

Я говорю про тебе друзям, вчителям, родині. Коли я пишу листи для волонтерів, я уявляю, що один з них колись потрапить до тебе. Коли я запалюю свічку у вікні, я думаю про тих, хто в темряві. Про тебе.

І так хочеться сказати: «Ти — не просто під окупацією». Ти в серці України. Ти — її голос, її нерв, її нескорена частинка. Навіть якщо ти плачеш — ці сльози не марні. Навіть якщо ти вже не віриш — я вірю за тебе. Я тримаю твою надію, поки вона не повернеться до тебе.

Ти не повинен/на бути героєм щодня. Але ти не уявляєш, скільки ти вже дав чи дала віру. Просто тим, що тримаєшся. Що лишаєшся собою. Що не зраджуєш своє ім'я, навіть якщо вимушений/на його ховати.

Зараз весна. У нас розцвітають каштани, і повітря пахне теплом. Я дивлюсь на небо і думаю: ти бачиш те саме небо. Хоч і з іншого боку. Але ми все одно під одним небом. Й одного дня ми знову будемо під одним прапором. Я вірю. Ми всі віримо.

І коли цей день настане — коли Україна обійме тебе так, як я хочу обійняти зараз — я знайду тебе. Ми зустрінемося. Може, випадково, у вагоні метро, у кафе, на концерті. І я впізнаю тебе — по очах, у яких буде глибина тиші й світла. І тоді я зможу сказати вголос те, що зараз пишу:

«Я тебе чула. І я тобою безмежно пишаюсь».

А поки — тримайся. Дихай. Живи. Навіть у тиші — залишайся собою. І пам'ятай: я тебе чую. У кожній краплі дощу, у кожному рядку пісні, у кожному стукоті серця. Я тебе чую. Я з тобою.



Діхтяр Ганна, 16 років  
Дніпровський фаховий коледж будівництва та архітектури,  
м. Дніпро, Дніпропетровська область  
Робота: «Мовчати не означає забути»

## *Я тебе чую*

Гречана Вероніка, 15 років  
Великокопанівський ліцей Великокопанівської ОТГ,  
Херсонський район, Херсонська область

Привіт, моя найкраща подруго! Пишу тобі листа з надією, що ти його прочитаєш. Нещодавно у всіх школах України пролунав останній дзвоник, а для нас він особливий тим, що ми закінчили дев'ятий клас. І сьогодні мало б бути у нас свято з квітами, усмішками, стрічками... Пам'ятаєш, коли ми непевними кроками вперше ступили на поріг нашої красивої та неймовірних розмірів школи? Ми були такими малими та кумедними з цими величезними букетами, через які не бачили дороги. Таке враження, що то букети крокують за першою вчителькою, як курчатка за квочкою. Я пам'ятаю нашу з тобою першу зустріч, коли Алла Петрівна посадила нас разом за одну парту, і з тих пір ми не розлиї вода. Пригадуєш? А потім ми непомітно зростали, дорослішали, мужніли. Можливо, так було б і зараз, але реалії нашого життя внесли свої корективи. Але, знаєш, усе ж таки добре, що ми живемо у ХХІ столітті, і у нас є можливість спілкуватися на відстані, чути та бачити одне одного з екранів мобільних телефонів, але мені не вистачає наших особливих привітань, обіймів, тепла. Люба моя дівчинко, не сумуй і знай, що я завжди поруч, хоча й далеко. І знаєш, я хочу, щоб ти пам'ятала — ти була, є і будеш моєю найкращою подругою. Я тебе чую серцем, душею і тілом. Часто бачу уві сні наш клас, неначе вулик, що весь час гудить, пищить, кричить та бігає. Пригадуєш, як нас завжди сварила Алла Петрівна за поведінку на перервах? Тепер там зовсім по-іншому, немає тих плакатів, стендів, куточка українознавства, який так любила вчителька. Наше активне дитинство тривало до шостого класу, а далі... Час неначе зупинився. Відразу пригадуються слова Т. Шевченка з поезії «Мені тринадцятий минало»:

«... І сонце гріло, не пекло!

Та недовго сонце гріло,

Недовго молилось...

Запекло, почервоніло

І рай запалило.

Мов прокинувся, дивлюся:

Село почорніло,

Боже небо голубес

І те помарніло.

Поглянув я на ягнята —  
Не мої ягнята!  
Обернувся я на хати —  
Нема в мене хати!  
Не дав мені Бог нічого!..  
І хлинули сльози,  
Тяжкі сльози!..»

І тоді почалося наше дистанційне життя та навчання: тихе, спокійне та розмірене. Сьогодні бачила випускників, вони були такі гарні, нарядні, з величезними білими бантами, зі стрічкою через плече, веселі, щасливі, і мені так стало образливо, сумно, боляче... На їхньому місці мали б бути ми, ми теж хочемо свята, прощального вальсу, обійняти своїх учителів, проспівати прощальних пісень та востаннє почути шкільний дзвінок. Чому в нас це все відняли? За що? Люблю тебе та чекаю нашої зустрічі, яка обов'язково відбудеться, не сумніваюся і ти не сумнівайся. Твоя Ніка.

Ти завжди  
зі мною в серці



Кожна посмішка, яку ти  
даруєш –  
це акт опору

Драпак Злата, 13 років  
Ліцей №1 Івано-Франківської міської ради, м. Івано-Франківськ,  
Івано-Франківська область  
Робота: «Ти в моєму серці»

\*\*\*

Донцова Анастасія, 15 років  
Херсонська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів №44  
Херсонської міської ради, Херсонська область

Привіт, Даше!

Цей лист – як світло крізь темряву до серця... Я не знаю, чи зможеш ти його прочитати, чи буде змога відповісти. Але я вірю, що слова мають силу. І якщо навіть вони залишаться на папері – вони вже живі, бо написані з вірою в тебе. Можливо, лист долетить до тебе, а можливо, ні... Але я все одно пишу, бо маю надію... Бо маю віру! Бо маю спогади про тебе у своєму серці!

Пам'ятаєш, як ми бігали коридорами школи? Як у нас був наш власний світ: з білими та зеленими дошками, перервами, які здавались миттю, і перемогами на контрольних, що були справжніми тріумфами? Тоді все було просто. Тепер – усе складно... Але є одне, що не змінилось: моє бажання бути з тобою поруч, хоча б подумки. Я пам'ятаю, як ти прикривала мене на контрольних, як разом ховали від вчительки записки, як сміялися після фізкультури, сидючи на лавці з втомленими ногами й щасливими обличчями. Ми думали, що так буде завжди!

А потім – прийшла війна...

Ти лишилась там... І кожного разу, коли я бачу новини про лівобережну Херсонщину, моє серце стискається. Я дивлюсь на карту – і шукаю тебе очима. Уявляю, що ти зараз робиш: може, сидиш у кімнаті, де вікна закриті ковдрами, щоб не пробивалося світло. Може, читаєш щось у телефоні, якщо є зв'язок. Може, просто дивишся у стелю, рахуючи секунди, поки за вікном знову стане тихо...

Я не знаю, що сказати, щоб це мало сенс... Бо жодні слова не зітруть той біль, у якому ти живеш. Але я хочу, щоб ти знала: я тебе чую! Я думаю про тебе, згадую і дуже хочу, щоб ти знала: ти не одна. Ми – твої друзі, твої одно-класники – ми з тобою серцем!

Мені здається, що ми всі стали старшими. Не за паспортом (минулого року я його отримала) – за поглядом. Ми навчилися боятися і сподіватися водночас. І, можливо, тому я пишу цей лист – бо хочу вірити, що між нами не прірва, а міст. Такий же величний, як наш, Антонівський! Міст з дитячих спогадів, з віри, з теплих слів, які можуть дістатися навіть через окупацію.

Я знаю, що ти там, на лівому березі Херсонщини, у місті, де день починається не з кави, а з напруги. Де тиша лякає більше, ніж шум. Де кожна

мить — випробування. Мені важко навіть уявити, як ти живеш... Але я знаю, що в тобі — сила... (Я не забула, як ми з'ясовували значення імен. Твоє — Дар'я — яка володіє добром.). Непомітна, мовчазна, але така, що може тримати цілий світ.

Ти не одна, Даше. Я хочу, щоб ти це відчула. Ти жива у моїх спогадах. У дитячих світлинах, де ти смієшся, злегка нахилиючи голову. У щоденниках, де твоє ім'я — між ліній. У мені — бо ми з одного коріння.

Я вірю, що одного ранку ти прокинешся — і буде тиша. Не зловісна, а мирна. І твій дім знову наповниться запахом випічки, сміхом сусідів, уроками, які більше не про страх, а про майбутнє.

Якщо колись ми зустрінемося — у відновленому місті, на березі спокійного Дніпра — я міцно обійму тебе. Без слів... Бо слова не вмістять того, що маємо одна до одної в душі...

Бережи себе, будь ласка. А я берегиму твоє ім'я в кожному подиху надії. Тримайся, Даше. У кожному моєму дні — є місце для тебе!

З любов'ю і вірою, твоя однокласниця, Настя.



Загорулько Вероніка, 15 років  
Скадовський ліцей №3 Скадовської міської ради,  
Херсонська область  
Робота: «Україна в серці»

## *Я тебе чую: підтримую однолітка окупації*

Зьомбра Віталій, 16 років

Гірничо-економічний фаховий коледж,

Львівська область

Робота, відзначена Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини

Ти досі не вийшов на зв'язок... Останнє повідомлення від тебе було надіслане 26.02.2022. Ти написав мені: «Як ти? У вас усе добре?». Більше ти не виходив на зв'язок. Тому зараз я пишу тобі листа. У мене досі є примарна надія, що ти відповіси мені. Я не знаю, де ти, я не знаю, що з тобою. Проте, Женю, я не хочу думати про це. Ти живий, я впевнений у цьому! Ти завжди розповідав, що маєш суперздібності. Нам обом було тоді по десять років, пам'ятаєш? Ми гуляли від ранку до вечора, життя було таким безтурботним! Весь двір прощався з тобою, коли ти їхав у Конотоп. Я так не хотів, щоб ти їхав. Мені тебе тоді не вистачало... Зараз те саме.

У моїй пам'яті тобі досі десять років. Ти усміхаєшся до мене, смієшся прямо мені в обличчя. Хоч ти й старший на кілька місяців, та я був вищим за тебе. Зараз я не знаю, якого ти зросту. Не знаю, чи усміхаєшся ти так само, як тоді.

Мені здається, що я починаю забувати твій голос... Нічого, ми ще побачимось.

Колись, коли ця війна закінчиться, ми обов'язково зустрінемося знову. Я чекатиму цього дня більше ніж будь-якого свята. Думаю, ти теж чекаєш цього. І точно сильніше, ніж я... Мені цього ніколи не зрозуміти так, як ти розумієш.

Як і тоді, коли ти писав востаннє, так і до сьогодні в моєму місті спокійно. Жодна ракета за весь час повномасштабного вторгнення не зачепила моє місто. Я живу наче в Бога за пазухою. Ти ж з першого дня знаєш, як свистять ракети в повітрі. Як страшно й лячно перебувати в такому місті... Я не можу навіть уявити. Я не хочу уявляти це, але ще більше я не хочу, щоб ти теж це знав. Шкода, але я нічого не можу з цим зробити. Адже в Конотопі зараз ти, а не я. Якщо ти там, звичайно.

Мені боляче, Женю. З кожним написаним рядком у мене все сильніше щось стискається всередині. Мені страшно, я так боюся, що все, що я зараз пишу тобі — марно. Думка про те, що ти не прочитаєш усе це через причину, яку я не хочу озвучувати, лякає мене до смерті.

Женю, обов'язково напиши мені листа у відповідь, якщо з тобою все

гаразд. А все точно гаразд! Ти зараз читаєш цього листа й смієшся з мене. Смієшся, бо я дуже хвилююся, а все насправді добре. У тебе просто зв'язку немає, щоб відповісти. Просто немає зв'язку...

Прошу, нехай це буде правдою. Мій любий друже, тобі теж боляче. У мене трохи тремтять руки, ці погані думки лізуть в голову щоночі. Женю, ти це читаєш! Ти обов'язково зараз читаєш усе це! Через ці події ти став дуже сильним, у сотні тисяч разів сильнішим, ніж будь-хто з мого кола спілкування. Ти побачив те, на що світ заплющує очі...

Не здавайся! Я довго прошу в Бога, щоб він тебе беріг, але в першу чергу ти зміг зберегти себе сам. Ти не вірив у Бога, це єдина причина, через яку ми з тобою часто сперечалися. Скоріш за все, зараз ти теж не віриш. Та я зовсім нічого тобі за це не скажу. Не мені вирішувати, у кого тобі вірити. Не я кожного дня змушений боротися за своє життя, щоб просто жити! Усе, що я можу, — це просто вірити, співчувати та чекати.

Дякую тобі, що ти це прочитав. Я чекатиму на тебе, війна не буде вічною. Ми просто не знаємо, коли вона закінчиться. Можливо, вона буде довше, ніж нам здається, але ми побачимося з тобою. Якщо не в моєму Шептицькому, то в Конотопі. Сподіваюся, тобі не доведеться так довго чекати...



Калішук Аліса, 16 років  
Студія «Живиця», Волинська область  
Робота: «Світло правди»

## *Добрий день чи вечір, а, можливо, доброго ранку, друже в окупації.*

Клунко Кароліна, 14 років  
Ніжинська гімназія №9 Ніжинської міської ради,  
Чернігівська область

Не знаю, настільки добрим може бути цей час доби, як для мене, так, мабуть, і для тебе. За правилами епістолярного жанру, спочатку треба розповісти про себе. Я — Кароліна, учениця восьмого, а з нового навчального року вже дев'ятого класу Ніжинської гімназії №9. Звичайна дівчина, люблю навчатися, бо відмінниця з першого класу, захоплююся читанням, обожнюю українську та світову літературу, а також ходжу на бальні танці. Ще дуже люблю тварин. У мене двоє котів: Мурчик і Жора, і собака Рекс (тато привіз із Запорізького напрямку). Усі безпородні, але дуже класні й вірні. Друзів у мене небагато, а товаришів чимало. Живу з бабусею і дідусем, бо батьки воюють. Мама медик, тому майже з перших днів війни рятує життя нашим воїнам, а тато захищає Батьківщину ще з 2014, бо він кадровий військовий, офіцер, страшенно пишаюся ними. А ще в мене є найкращий у світі брат — найщиріший і найвірніший друг. Нещодавно повернувся з полону (за обміном). Майже два роки був у ворожій в'язниці. Спочатку я його навіть не впізнала, наче половина брата, якщо говорити про тіло, але душа залишилася тією ж, я знаю. Хворий і зраниений, він багато мовчить і майже не спить. Зараз з ним працюють психологи й лікарі. Ось і все, вийшло якось сумно. Так і є, бо й до сьогодні тяжко усвідомлювати, що в нормальне мирне життя може увірватися війна.

Я знаю, друже, ти в окупації, і тобі в рази тяжче. Але дуже хочу підтримати тебе, додати віри, якої іноді бракує і мені. Ми повинні знайти в собі сили й жити далі, вірити в перемогу й наших воїнів, знаходити якісь стимули для хорошого сприйняття світу. Бо якщо впустимо відчай у душу, зневірюся, то для чого тоді всі жертви?

Ми молоді — і за нами майбутнє. А воно точно в нас є. Світле і прекрасне, хоч і нелегке. Нам усім треба думати тільки про хороше, бачити радість у всьому: сонячному чи дощовитому дні, у розквітлому дереві чи барвистому метеликові, у першій зимовій сніжинці на долоні чи запашному стиглому овочеві. Так ми будемо відчувати, що ще живі і «є порох в порохівницях», як говорив Тарас Бульба (дуже люблю читати Гоголя). А ще я пишу вірші, раджу

й тобі спробувати, це іноді так відволікає від повсякденних клопотів і проблем, а ще збагачує мову й думки.

Коли закінчується війна, ми обов'язково зустрінемося, і, можливо, по-дружимося, будемо їздити одне до одного в гості, розповідати про найкращі й найдорожчі місця рідних сіл чи міст і милуватися незруйнованими пам'ятками архітектури та культури. Цей день обов'язково настане. Я вірю, вір і ти. Насамкінець хочу подарувати тобі свій вірш, гадаю, що сподобається.

Доземний уклін усім...

Доземний уклін усім,

Хто боронить наш рідний дім,

Хто в буремні часи і нині

Залишився в своїй країні,

Хто навчає дітей у школі,

Хто збирає врожай у полі,

Попри обстріли і тривоги

Надає першу допомогу;

Хто дарує тепло і світло,

Й перевізникам нашим привітним,

А на місці дбайливим мерам,

Українським бійцям-волонтерам,

Хто донатить і вірить у Бога

І наближує цим перемогу.

До побачення, друже, сили, віри, натхнення й терпіння нам усім.



Кича Софія, 12 років  
Кримськотатарський ліцей «Бірлік Скул»,  
с. Чайки, Київська область  
Робота: «Я тебе чую»

## «Я тебе чую»: підтримую однолітка в окупації»

Коваленко Анастасія, 15 років  
Комунальний заклад «Полково-Микитівський ліцей»,  
Харківська область

Коли залізо війни гримить за вікном, а в повітрі зависає питання: «Чи буде завтра?», найважче — залишатися людиною. Але ще важче — чути того, хто залишився по той бік фронту, в окупації. Чути, незважаючи на відстань, на зруйновані мости, на пропаганду, що намагається перетворити живі серця на каміння.

Мій одноліток, який зараз у підвалі під обстрілами, пише мені: «Тут темно, але ми сміємося, щоб не збожеволіти». Його слова — як вірші, написані в окопах, де кожен рядок може бути останнім. Я згадую Павла Тичину: «Чуєш, брате мій?..» — і це вже не література, а крик душі. Він там. Я тут. Але коли вночі виходить «онлайн», ми говоримо про все, крім війни: про стару школу, про перше кохання, про те, як влітку їсти кавун з цукром. Це наш спосіб боротьби — пам'ятати, що ми живі.

Образ його міста — тепер руїни, де раніше був парк з гойдалками. Я бачу це на його фото: зламані металеві конструкції, наче скелети динозаврів. Він жартує: «Тепер у нас «археологічний туризм» — розкопуємо власне минуле». Але за цим сміхом — безодня. Іноді він зникає на дні. Тоді я пишу йому листи, які, можливо, ніколи не дійдуть. Як поезія Василя Стуса, написані у темниці: слова, що стають мотузками, кинутими через колючий дріт.

Дехто каже: «Він же там, серед ворога, — може, вже зрадив?» Але вірити в людину — це і є підтримка. Я знаю: він носить у кишені наше фото з випускного, де ми з кривими косами і в жажливих сукнях. Він пише: «Якщо не вистачить сміху — дивлюся на це і переживу ще один день».

Я вважаю, що підтримка — це не лише: «Тримайся». Це бути тим, хто чує. Навіть коли голос іншого — це шепіт під бомбами. Навіть коли між вами — сотні кілометрів ненависті. Я чую тебе, друже. І кожне: «Я тут» — це молитва за твоє повернення.

\*\*\*

Леонов Олег, 18 років

Львівський професійний коледж моделювання і ресторанної справи,  
м. Львів, Львівська область

Привіт, Гено!

Як ти там, друже? Давно не спілкувались... Це ще один лист, який я пишу і тобі, і для себе, бо пам'ять не обманеш. Спогади, спогади, спогади... Вони наче живуть у мені, жену їх від себе — не зникають, а навпаки, керують мною. Заплющу очі — і уявляю рідний Мелітополь, свою домівку, бабусю й дідуса, друзів. Часто згадую тебе, Гено, бо ти залишився там, де окупація, ворожість і небезпека. Пишу тобі, щоб знав, що ти не один, що, хоча нас роз'єднують сотні кілометрів і ворог, я про тебе думаю. Часто згадую нашу компанію, ті прості, але такі «круті» дні. Пам'ятаєш, як частенько ми гуляли містом: у «Городку», «на мікрорайоні», у парку імені Горького... Як ганяли на скейтах, реготали, сиділи на лавках до ночі. Спілкувались. Про що? Про життя, про проблеми, про плани й мрії. Було весело, безтурботно, було якось усе по-справжньому і звично. Дуже хочеться хоча б на трохи повернути ті часи. Вірю: ще повернемо! Гено, я живу цим. Заплющую очі — і уявляю свою хату, вулицю, дорогу до школи. Радію, що ти маєш змогу щодня бачити все, що до болю рідне.

Гено, куди б не закинула мене доля, я назавжди залишусь мелітопольцем. Ось зараз початок літа — у Мелітополі черешні, як завжди, повсюди. Пам'ятаєш, як ми на твоїй вулиці зривали їх просто з дерев дорогою додому і як бабусі нас ганяли? Така смішна й тепла ностальгія... Та наша черешня найсмачніша в житті! Тут, де я зараз, проводили «Черешневе свято». Ініціювали його наші мелітопольці-переселенці. Мама з братом ходили, принесли ту «Мелітопольську чорну». Смачна... Але не така, як удома, бо там вона найкраща. Радію, що ти можеш вдосталь ласувати найсмачнішими ягодами у світі.

Також хочу поділитись з тобою своїми роздумами, бо війна зміцнила мої переконання та цілі, віру в людей та патріотизм. Так склалось, що ти залишився зі своїми рідними в місті, яке підконтрольне ворогу, а я тікав. Ніколи не забуду оті перевірки на ворожих блокпостах, а їх, друже, було аж сімнадцять. І щоразу страх за маму, брата, своє життя, коли брали наші документи, телефони, речі на перевірку. Пам'ятаю свій розпач, що не можу захистити, якщо щось буде не так, свою сім'ю. Гено, ти ж знаєш, що мій батько — офіцер ЗСУ, тому я добре розумів, що чекає нас, коли ворог про це дізна-

ється. Друже, ось тоді я збагнув, що нам з тобою не по чотирнадцять років, ні, ми дорослі. Гено, ми відповідальні за свою сім'ю, родину, Батьківщину. Зараз в Україні вирує війна, і ми стали вразливі, тривожні, недовірливі. Часто хочемо знайти пояснення всьому тому, що відбувається, а не можемо, бо війна — це не про логіку. А ще, друже, ворог, окрім кількісної та збройної переваги, обрушив на нас потоки фейкової інформації. Гено, прошу тебе: не дивись оту рашистську брехню, довіряй лише перевіреним джерелам інформації. Ти ж сам усе розумієш, для чого ворог це робить. Він хоче, щоб ми відчували безпорадність, невпевненість і самотність. Друже, якщо буде хоч якась можливість, то я зроблю все, щоб розказати тобі правду, як усе є. Ми з тобою — свої.

Гено, пам'ятаєш, як ти мене називав незламним оптимістом. Я не змінився. Вірю в те, що скоро все закінчиться. Так, війна змінить наші погляди на багато речей, і вже не буде так, як було. Так, ми навчимося більше любити найдорожчих людей. Так, ми зрозуміємо, що життя — це безцінний скарб, і треба цінувати кожен момент і насолоджуватись ним.

Гено, якби ти зміг виїхати з окупації — це було б просто неймовірно. Якщо з'явиться шанс — напиши одразу. Я тебе зустріну, обійму, і ми знову підемо гуляти, як і раніше.

Бережи себе, брате. Мелітополь — це Україна. Пам'ятай про це завжди! Знаю, що є в Мелітополі наші однопумці. Спілкуйся з ними, бо треба вистояти в цьому вирі страшної війни й не втратити віри в «українське завтра» на нашій запорізькій землі. Гено, і в Мелітополі, і у Львові нас об'єднає одна ціль — припинення війни і перемога.

Друже, тримайся, знайди резервні сили в собі, щоб не зневіритись, щоб підтримати наших друзів, рідних, сусідів. Ми ще разом посидимо на тій самій нашій лавці в рідному українському Мелітополі.

З повагою — Олег.



«Коверга Іванна, 15 років  
Лохвицька гімназія №1, м. Лохвиця, Полтавська область  
Робота: «Не заглушити біль, який постійно чуєш»  
**Переможниця, III місце**

## «Я чую тебе крізь мовчання»

Лисенко Станіслав, 13 років

Природничо-науковий ліцей №145 м. Київ, Київська область

Робота, відзначена Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини

Привіт, друже!

Ти не знаєш мене, але я давно відчуваю, що ми пов'язані. Я не можу побачити твої очі, ніколи не чув твого голосу, але знаю, що ми з тобою одного віку та одного духу. Цей незламний дух, як коріння старого дерева, що міцно тримається за землю, навіть коли навкруги вирує негода. Він живе в твоєму серці, у тих думках, які ти ховаєш глибоко всередині, бо не можна сказати їх вголос.

Я знаю, що тобі дуже важко. Хоч між нами сотні кілометрів, блокпости, колючі дроти й чужа влада — я чую тебе. Не словом, а серцем. Не через лист, а душею.

Я чую, як ти мовчиш тоді, коли не можна говорити українською. Коли рідне слово раптом стало «забороненим». Але це не просто мовчання. Це крик. Крик про несправедливість, про біль, про спробу зберегти себе у світі, який хоче тебе зламати. Бо твоя мова — це твій голос, твоя зброя, твоя свобода. Як боляче, коли в школі змушують говорити «правильною» мовою. Коли твої улюблені українські пісні забороняються, а слово «Україна» звучить занадто голосно, навіть тоді, коли ти промовляєш його пошепки.

Мені важко уявити, як це — щодня боятися висловитися. Боятися сказати: «Слава Україні!» Але я знаю: ти не здаєшся. Бо навіть коли мовчиш, у твоїх очах живе правда, а у твоєму серці — свобода.

Я знаю, що тебе, українського підлітка, окупанти намагаються «перевиховати», змушуючи поглинати в себе все «чуже», нав'язують фальшиві ідеали, стирають українське з підручників, з вулиць, з пісень. Але вони не можуть зрозуміти головного — українське неможливо стерти з душі.

Ти, мабуть, відчуваєш себе самотнім. У школі, де всі мовчать. У дворі, де навіть друзі стали обережними. Та знай: тебе чують. Я, твої однолітки, уся Україна чує крізь новини, крізь розповіді тих, хто зміг вибратись. Ми бачимо тебе крізь фотографії з окупованих українських земель, чуємо й говоримо за тебе, поки ти не зможеш сказати все сам.

Це несправедливо, що ти маєш боротися за право просто бути собою. Але саме ти — наш герой. Не тому що тримаєш зброю, а тому що тримаєшся.

Тримаєш у серці рідну мову та любов до України попри все.

Пам'ятай, друже, що це тимчасово. Темрява не може тривати вічно. І навіть якщо зараз важко, ти маєш право мріяти, сміятись, писати вірші, слухати музику, будувати свої плани. Ти маєш право на все, як і будь-який підліток у світі. Ти — не «жертва», ти — людина з майбутнім.

Одного дня ти говоритимеш голосно, без страху на весь світ. Твій голос стане закликком для тих, хто теж мовчить у темряві, стискаючи кулаки від безсилля. І навіть найгучніша тиша не зможе тебе заглушити. Кожне слово твоє проросте в багатьох серцях надією.

Твій друг,  
який тебе чує.



Кузнецова Олександра, 14 років  
Комунальний заклад «Гімназія №9» Кам'янської міської ради,  
м. Кам'янське, Дніпропетровська область  
Робота: «Я тебе чую»

## *Мій брат — мої крила, віра, рідний дух*

Луганський Єгор, 15 років

Біловодський ліцей №1 смт Біловодськ, Луганська область

Мій любий брате Даню! Як же мені тебе не вистачає! Ми з тобою разом змалечку, нога в ногу, за однією партою в школі... І сьогодні всього цього немає. І хоча ми є двоюрідними братами, але для мене ти завжди рідний, дорогий.

До 24 лютого 2022 року ми навіть і не думали інакше, бо ж усе було добре, звично: батьківський дім, недалеко від нього — наш рідний ліцей, також наш футбол, улюблений тренер.

У нас забрали окупанти все! Я наче в ув'язненні був до того часу, коли виїхали з рідного селища, наче за ґратами, де немає повітря, сонця...

Пам'ятаю, як тяжко було нам із тобою ходити в школу, де ще недавно звучав дитячий сміх, поруч були улюблені вчителі, що завжди нам раді, усміхнені, учили нас, виховували патріотизм, шану до рідного краю. І що зараз у вчорашньому храмі науки?! Деякі вчителі, що начебто знайомі, бо ж навчали нас, але ще більше чужі, ніж ті, що приїхали звідкілясь.

Боляче, що ми їм вірили, брали за приклад у своєму житті, а сьогодні вони зрадники, бо, бач, їм треба діток годувати, жити в достатку, а зрештою — задурюють голови дітям, змушують повірити, що треба змиритися, бо ж Україна далеко, а люди на любій Луганщині їй не потрібні. Забути про свої крила, що здатні все подолати. Ми вірили в завершення цього важкого становища, що ворог відступить, одумається, перестане вбивати українців, плюндрувати наші землі.

Тому я тебе дуже розумію, співчую. Дехто запитав: «А чому ж не виїхала твоя родина, чому так нехтуєш волею, гідним життям?» Але я ж то знаю, що на це потрібно великі кошти, що твій татко через допомогу нашим героям не зможе пройти ті перевірки на ворожих кордонах, і тому ти сам, як юний герой, тримаєшся в осоружній школі, не береш участі у фашистському русі «перших», не впускаєш до розуму гнилої пропаганди, не їздиш до їхніх таборів для «відпочинку», за яким стоїть вплив на вашу свідомість, налаштування проти України.

Я знаю, що ти, як і я, любиш нашу найкращу у світі Україну, рідну Луганщину, найдорожчу Біловодщину; я побіг би додому, як тільки дізнався б про переможну новину! Розуміння того, що твої наймиліші місця, буди-

нок-колишня фортеця, деє далеко, там, в іншому житті, прийшло до мене лише тут, у Чехії.

Так, моя родина має прихисток у цій доброзичливій країні, ми з молодшим братом навчаємося у чеській школі й у своєму рідному ліцеї, де проводяться заняття у другу зміну онлайн, але так хочеться навчатися у рідних стінах ліцею, що так дорогий спогадами, друзями, щасливим дитинством, колись рідними, усміхненими вчителями, безтурботними днями, роками...

Пам'ятаєш ту мить прощання, коли мої батьки вирішили їхати до Європи через росію, бо іншого шляху просто не існувало, знаючи, що багато земляків їхали в Чехію?

Я ніколи не думав, що буде так боляче покинути все таке дороге серцю: тебе, рідних бабусь, родичів, котрі залишилися, усе те, що донедавна було невід'ємним, безумовним, безтурботним.

Повз нас миготіли будинки, люди, дерева, чи то ми пролітали крізь усе це. Наче щось усередині відривалося...

Та віра в перемогу над окупантами несла все далі й далі від Біловодщини, невідомою, але привітною Європою, за українською освітою, хоч і онлайн, але до вчителів, що так, як і ми, покинули рідний край, не зрадивши державі, учням, батькам.

Так, ніколи раніше я не думав так багато про війну, хоча ми розуміли, що вона поруч, деє на нашій дорогій Луганщині, за Сіверським Дінцем, там гинуть наші бійці, страждають люди. Пригадуєш, як у нашому ліцеї проводилися патріотичні заходи, зустрічі з воїнами, ярмарки для збору коштів для них, збирали необхідні теплі речі, писали листи, робили сувеніри, провідували в лікарні тощо. Коли ж окупанти наїхали в наше селище, стали вводити свої порядки, закони, ліцей став огидним, чужим, а вчителі стали недругами.

Це боляче, що ні дорослі, ні ми ніяк не могли вплинути на ту ситуацію, змінити щось, неможливо було не ходити до тієї школи. У колись дорогому храмі наук учителі наввипередки вчили любити росію, її громадян, мову, літературу, «захисників» — усе! Багато людей стали чужими, засуджували всіх незгодних із тим життям. Україна для них — це вже не держава, а щось маленьке, негідне, нікчемне.

Мені важко усвідомлювати, як ти щодня переступаєш поріг колись прекрасної нашої школи, відомої успіхами вчителів та учнів у всій Україні, а зараз вона має сумний вигляд, розмальована та майорить прапорами огидними й висловами.

Ми з тобою відчуваємо в собі сили, навчаючись у своїй, хоч і віртуальній, але такій дорогій школі, де все, як і раніше: зрозуміло, чесно, з любов'ю

до України. Я боюся навіть уявити, як покарають твою родину за навчання в українській школі, але ж знаю, що ви не відступитеся від цієї можливості. Тому ж ти не лише мій брат, ти мій герой, мої очі вдома, мій натхненник! Звичайно, ми будемо навчатися в українському ЗВО разом, брате!

Я щиро вірю, що ми ще будемо посміхатися, радіти українському сонечку, щоб воно «гріло, не пекло», злетяться до рідного гніздечка українці, на землі згорьовані, залиті кров'ю й слізьми, загоять рани свої, зцілять рідну землю любов'ю!

Ця війна нас умить зробила дорослими, бешкетувати по-дитячому якось уже й не хочеться. Україна — дивовижна країна, народ з неймовірною історією, козацтвом хоробрим у минулому, Героями сьогодення, Кіборгами нездоланими, землею хліборобів чесних, незрадливих.

Вірю, що сонце Перемоги зійде на нашій Луганщині, осяє всю Батьківщину життєдайними променями, загояться рани людські, рани землі — і ми будемо вільні серед вільних! Ми ж для цього докладаємо багато зусиль і в навчанні, і в спорті, і в позашкільних заходах. А в майбутньому обов'язково пов'яжемо свою професійну діяльність із військовою справою, як і мріяли колись маленькими, станемо разом на захисті миру та спокою рідної землі, щоб ніякий ворог не скривдив нашу святую землю, дитинство щасливе дітлахів, гідну старість батьків.



Куксова Кіра, 14 років  
Комунальний заклад «Харківська гімназія №7» Харківської міської ради,  
Харківська область  
Робота: «Я тебе чую»

## *Гра ще не завершена, брате.*

Мельник Володимир, 15 років

Довжанківський ліцей, Тернопільська область

Привіт, друже Романе!

Давно не отримував від тебе повідомлень, але дуже сподіваюся, що з тобою все ОК. Не знаю, чи можна зараз писати прямо, тому постараюся обережно. Іноді здається, що все те, що з нами було до початку війни, — ніби інше життя. Я тут. Ти — там. І між нами не просто кілометри, а війна, мовчання, страх. Знаю, що там, де ти зараз, дууууже важко. І не через якусь гру, а по-справжньому — без права на «рестарт» чи «пауза». Але ти — сильний і вистойш, пройдеш цей левел, хай навіть це Dark Souls у реалі. Так хочеться зробити щось, аби ти знову відчув, що не один.

Пам'ятаєш наші катки вночі й години зависання в «Warzone», «CS» або «Dota»? Там, у грі, ми були командою. І зараз, у реальному житті, я теж з тобою.

Іноді уявляю, що ми знову запускаємо стару гру: ти — зі своїм ніком, я — зі своїм. І навіть усміхаюся, згадуючи, як ти постійно «тягнув катку» в останню секунду.

Тут у нас усе більш-менш. У вільний час запускаю PUBG і завжди думаю: «Ось би зараз разом пройти цю гру, як раніше...» Мрію, що колись ми знову зберемося в Discord. А ще краще — побачимось наживо на МИРНІЙ українській землі. І будемо жити, а не просто виживати.

Тримайся, брате. Кожен твій день — уже подвиг. І я точно знаю, що настане той час, коли ти скажеш: «Все, пройшли останній рівень — ПЕРЕМОГА НАША». І ще разом виграємо — не тільки гру, а й справжню свободу.

Пиши, як зможеш. А я тим часом прокачаюсь, щоб тебе не підводити. Обіймаю думками.

Твій друг-брат — Володя.



Лисенко Анастасія, 16 років  
 Ліцей №15, м. Житомир, Житомирська область  
 Робота: «Одна країна. Одна мрія»

## «Невигадана історія з Вовчанська»

Миколенко Валентина, 16 років

Заклад професійної (професійно-технічної) освіти  
«Регіональний центр професійної освіти залізничного транспорту та  
агротехнічного сервісу»  
с. Ясна Поляна, Харківська область

Привіт, подружко!

Нещодавно прочитала в новинах про черговий масований обстріл Вовчанська. Як ти там? Адже ваше село розташоване в межах міста. Сподіваюся, що всі залишилися неушкодженими та здоровими. Хочу вірити, що з тобою все буде добре, проте з кожним новим повідомленням про «прильоти» по місту мені все тривожніше за тебе й твою сім'ю.

Як себе почувають твої батьки? Пам'ятаю, як до війни вони пригощали нас смачнющою кашею, яку готували в саду на відкритому вогні. Здається, то була каша мого дитинства — дитинства, яке скінчилося 24 лютого 2022 року...

Нещодавно я познайомилася з двома хлопцями, які приїхали до нашого населеного пункту разом із батьками як переселенці. Уяви: вони з Вовчанська. Сергій і Андрійко — брати, які вже вдруге тікають від війни. Уперше — 24 лютого 2022 року, коли місто було вісім місяців під окупацією. Удруге — на початку червня 2024 року. Мені було боляче чути їхню відповідь на запитання, чи повернуться вони додому після закінчення війни. Вони сказали, що їм уже немає куди повертатися — після другого наступу рашистів їхній будинок було вщент зруйновано керованою авіабомбою.

В очах хлопців з'явилися сльози жалю та водночас ненависті до варварів. Вони розповідали, що після звільнення Вовчанська 11 вересня 2022 року Збройними Силами України дуже багато їхніх друзів повернулося додому. Місто почало жити: у більшості будинків з'явилося світло, хоча з газом і водопостачанням були проблеми.

**«Але ми були вдома»** — сказали хлопці зі сльозами на очах і хрипотою в голосі, бо біль і жаль стискали їм горло. Вони сподівалися, що це буде назавжди, але...

Зараз вони у безпеці, проте частинка їхньої душі залишилася там. Колись жваве місто росіяни перетворили на руїни після червня 2024 року. Андрій із Сергієм знову намагаються облаштуватися тут, у нашому селищі, разом із батьками.

Я дуже сумую за тобою, моя щебетушко...

Пам'ятаю, як приїздила у ваше село до бабусі — ми влаштовували вечорами мініконцерти. Твій тато був концертмейстером, грав на гітарі, а мама — нашим костюмером і візажистом. Мені дуже не вистачає тих вечорів. Але я щиро радію, що ця клята війна не розлучила тебе з ними. Як говорить прислів'я: **«Якщо тобі можуть зателефонувати мама і тато — ти найщасливіша людина у світі».**

А в мене — безповоротна втрата. У жовтні 2024 року не стало мами. Вона дуже переймалася за вітчима, який воював на Донецькому напрямку. І зрештою, її серце не витримало — зупинилося. Після її смерті вітчима звільнили з війська. Тепер він опікується мною та моїм братом. Хороший чоловік, старається замінити маму, але... Її не замінити нікому.

Увечері, коли залишаюся на самоті, згадую її веселий сміх, її розповіді з нашого дитинства. Воно більше не повернеться. Бо наше дитинство було тільки в її серці.

Та життя триває. І боляче згадувати всі наші з тобою плани чотири роки тому — про походи до ХНАТОБу, навчання в коледжі імені Лятошинського... Але я вірю: незабаром ми знову почуємо одне одного — не через листи, а наяву. А поки що я чую тебе серцем.

**Нехай Бог збереже життя твоєї чудовій родині і дасть вам силу та віру в те, що «Все буде Україна!»**

До зустрічі! Із вірою, що це буде вже зовсім скоро.

Твій біль чую.  
Твою силу поважаю.



ТИ НЕ ОДИН.  
МИ — ПОРУЧ.  
УКРАЇНА — З ТОБОЮ

Лисяк Аміна, 17 років  
Медичний фаховий коледж Запорізького державного  
медико-фармацевтичного університету, Запорізька область  
Робота: «Я з тобою, навіть коли ми не поруч»

## *Я буду – ангелом твоїм...*

Михальченко Анастасія, 14 років  
Херсонська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №41  
Херсонської міської ради, Херсонська область

Я буду – ангелом твоїм,  
Який блукає по землі!  
Промінням сонячним ясним  
Або зірками у імлі!  
Я буду – подихом твоїм!

Ці рядки вірша Михайла Олійника я адресую тобі, мій друже! Ти зараз в окупації і не можеш вільно пересуватись, висловлювати свою позицію, жити, як тобі хочеться, на РІДНІЙ ЗЕМЛІ. Повір: я тебе дуже розумію, хоча й перебуваю за сотні кілометрів. Ми не знайомі, але я надсилаю тобі вітання з подихом вітру, з першим променем сонця! Пам'ятай: я думаю про тебе, я ПІДТРИМУЮ тебе! Тримайся, ДРУЖЕ! Наші воїни докладають надтитуанічних зусиль, щоб звільнити окуповані території, вигнати ворога з НАШОЇ землі.

Увесь час війни я була в Херсоні. Під час окупації було тяжко психологічно. Постійно бачити ворожу техніку, озброєних солдатів, які, проїжджаючи, хизуються своєю владою. Але я себе втішала надією, що незабаром цей жах зникне. Херсон звільнили, однак і далі в місті небезпечно бути: постійні обстріли, якісь нові види зброї. Хоча ворога й немає, але він постійно про себе нагадує. Так, важко й небезпечно, але я хоча б можу спілкуватись українською мовою, не бути залежною від розпоряджень окупаційної влади.

Нам з тобою, друже, залишається лише ВІРА! Упевненість в НАШУ ПЕРЕМОГУ окрилює нас та додає оптимізму! Уся УКРАЇНА зараз робить можливе й неможливе, щоб вигнати ворога, але потрібен час. Я прошу ТЕБЕ: не втраť СЕБЕ. Не дозвољ їм ПЕРЕПИСАТИ тебе. Бо навіть якщо зовні все змінюється, твоя внутрішня УКРАЇНА жива! Ми ще зустрінемося! У нашій Україні. Там, де не треба ховатись і боятись!

І словом, сказаним уперше!  
Я буду – щастям у весні,  
А у біді – незламним стержнем!  
Ти озирнись – я поряд зовсім!  
Я буду там, де будеш ти!  
Твоя посестра по тиші, але вже голосом свободи.

# Я ТЕБЕ ЧУЮ!



Мамочка Софія, 15 років  
Комунальний заклад «Центр позашкільної роботи» Буринської міської ради,  
гурток «Образотворче мистецтво», с. Червона Слобода, Конотопський район,  
Сумська область  
Робота: «Ти будеш зі мною»

## *Лист до тебе*

Перепелиця Вероніка, 13 років  
Бердянська гімназія №5 «Перлина» Бердянської міської ради,  
Запорізька область  
**Переможниця, III місце**

Привіт, мій друже!

Пишу листа й мрію, щоб ти його прочитав і відчув, що я тебе чую, пам'ятаю й ніколи не забуваю.

Пригадуєш, як ми сиділи за однією партою в школі, а потім гуляли на вулиці після уроків і сміялися з будь-яких дрібниць? Це було ніби вчора. Але з того дня, як прийшла окупація, мій світ змінився, і твій теж. Я поїхала, а ти залишився там, і думка про те, що нас розділила війна, часто не відпускає. Тому важливо, щоб ти знав: я тебе чую.

Мені не важко уявити, як це — жити там. Адже я теж пам'ятаю ці вулиці, наш двір, ті відчуття, коли все змінилося.

Згадуєш, як у березні 2022 року ми носили з дому до нашої школи хліб, консервацію, ковдри, постільну білизну, подушки для маріупольців? Вони під обстрілами рятувалися від смерті, бо місто, а надто «Азовсталь», нещадно бомбили окупанти, не припиняючи вогонь ні на мить. І ми це чули й навіть бачили, особливо ввечері, коли темно. Бачили заграву за сімдесят кілометрів. Чули постійний глухий гуркіт. Ми розуміли, що там відбувається. І самі собі говорили: «Це жах, я б не витримав». Як боляче було слухати маріупольського хлопчика, який розповідав про пережите: «Якби я був президентом, ніколи й нікому не вимикав би світло, а ще заборонив стріляти. Людей не можна вбивати». Він грався маленькою дитячою машинкою, говорив далі, ніби розмовляв сам із собою, відчувалися невимовний сум, душевна спустошеність, якась відстороненість: «Я першокласник, мені не дали довчитися... З нами в один день виїжджала моя вчителька... Вона загинула, я бачив. Її вбив снаряд, що розірвався біля машини. Мама мені очі затулила долонею, щоб я не дивився... Нам пощастило, ми залишилися живі, тільки уламком зачепило щоку мого братика. Він плакав...»

Це було тоді. Було страшно. Уявляю, що зараз робиться у твоїй душі, коли ти бачиш цих загарбників щодня, більше трьох років поспіль...

Згадую, як ти все літо ганяв на велосипеді, щойно купленому батьками, а тепер, мабуть, зайвий раз з дому не виходиш, бо це може бути небезпечно. Я знаю, що тобі інколи страшно й дуже самотньо. Пам'ятаю ті безтурботні

дні, коли ми могли просто бути самими собою, не боялися нічого. Я чую твій біль, вимушену тишу, бажання бути вдома, у вільній Україні. Твоє дитинство проходить під тиском, без тієї свободи, яку маємо ми тут. Мені боляче, бо це несправедливо. Я знаю, що ти змушений жити там, де правда приховується, а твій вибір може мати жахливі наслідки.

Я й усі твої друзі, які виїхали, пам'ятаємо про нашу рідну землю й про вас, що там залишилися. Ми не можемо передати ані листівку, ані посилку, але ми можемо бути твоїм голосом. Розповідаємо про те, що відбувається у вас, не даємо забути про те, що ви — наші, рідні, свої. Коли говоримо про деокупацію, коли підтримуємо наших захисників, робимо це й для тебе. Це наш спосіб сказати: «Ми боремося за тебе! Ми чекаємо!». Моя позиція чітка: Україна — це й ти, це і я, це наша рідна земля. І ніхто не має права її відібрати. Для мене це не просто слова, а глибоке переконання. Ми понад усе цінуємо свободу, правду й справедливість, і ніхто не зможе це зруйнувати.

Важливо, щоб ти знав, що тебе ніхто не засуджує. Добре усвідомлюю, що кожен твій крок там — це боротьба за виживання. Я вірю у твою силу й у те, що ти витримаєш. Знаю, що ти там — справжній українець, навіть якщо не можеш цього показати й про це сказати.

Наше життя поділилося на «до» і «після». Відчуваю сильне співпереживання, уявляючи, як тобі зараз там. Нібито й удома, але... Розумію твій стан і те, як ти борешся внутрішньо, сильно, незламно. Це твій мовчазний подвиг. Я переконана, що скоро ми зможемо разом стояти у вишиванках під синьо-жовтим стягом, а цей лист стане лише нагадуванням про жахливі часи.

Пам'ятай: Україна бореться. І вона бореться за тебе. Безперечно, настане день, коли Україна повернеться, і ти знову житимеш у вільній країні. Тоді я зможу сказати тобі вже не в листі, а дивлячись в очі: «Я тебе чую. І я дочекалася».

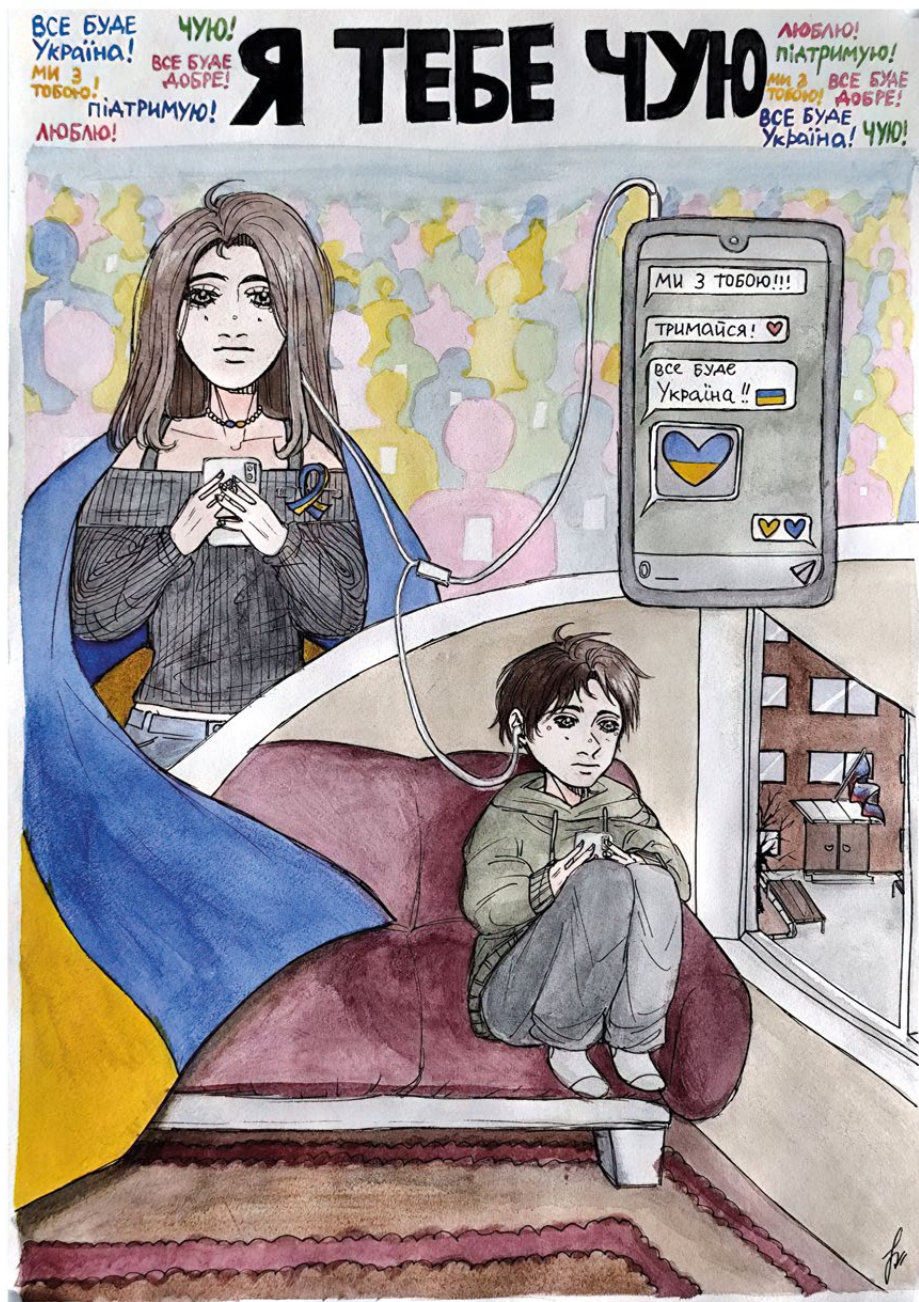
А зараз тримайся! Подумки я разом з тобою з вірою у Перемогу й надією на зустріч.

30.05.2025 р.

Твоя однокласниця Вероніка



Мелешко Кіра, 16 років  
Ірпінська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів №18, смт  
Коцюбинське, Київська область  
Робота: «Contra spem spero»



Моргулець Маргарита, 16 років  
 Центр позашкільної роботи Буринської міської ради, Буринський міський  
 лицей №1 імені В.М. Кравченка, м. Буринь, Сумська область  
 Робота: «Ми поруч»  
**Переможниця, II місце**

## *Метелик для Єдиноріжки*

Полякова Анастасія, 16 років  
Енергодарська гімназія №3 Енергодарської міської ради  
Василівського району, Запорізька область  
**Переможниця, I місце**

Привіт, Єдиноріжко!

Сьогодні вранці сиділа на ганку нашого котеджу (пишу «нашого», але насправді ми його орендуємо) і милувалася сонцем, що жовтогарячою кулею повільно сходило, пробиваючи щільну завісу туману. Аж ось несподівано до мене прилетів жовтокрилий метелик і довірливо примостився поруч. У країні дощів метелики – надзвичайно рідкісне явище, а тут ще й такий яскравий! Він нагадав мені про тебе, тому вирішила одразу написати листа.

Запитаєш, що спільного між тобою і жовтим метеликом? Поясню. Пам'ятаєш ту золоту осінь, коли ми зустрілися вперше на шкільному подвір'ї? Тоді зі старого клена падало-летіло жовтими метеликами лапате листя, ліниво лягаючи до ніг першачків. Ти одразу привернула мою увагу величезним букетом жовтих хризантем, за яким не було видно обличчя, тільки пишний білий бант легенько похитувався від лагідного вітру. Я наважилася підійти і сказати про те, що бантик у тебе дуже гарний. Ти сором'язливо посміхнулася у відповідь і вклала свою тендітну руку в мою. Я її тримаю і досі!

Думаєш, це неможливо, бо ти залишилася вдома, а я виїхала? Повір, люди можуть бути поруч, навіть знаходячись на великій відстані. Я тобі це доведу!

Пригадай, Софійко, як у третьому класі перед Новим роком наша улюблена Світлана Олександрівна принесла в клас маленькі листівки й запропонувала написати побажання для друзів? Підписана тобою листівка зараз лежить у моєму столі. Коли мені тяжко на душі, я перечитую написані невпевненим, але каліграфічним почерком слова про щастя, здоров'я й відмінне навчання. Так, тоді ми ще не бажали одна одній миру, бо не вміли жити без нього, але мені легшає від твоєї підтримки, я ніби серцем відчуваю твою щирість і дружню любов. Я тоді побажала, щоб ми ніколи не розлучалися. Відтоді ми завжди разом. Навіть зараз. Мабуть, розлука на певний час потрібна для того, щоб зрозуміти, наскільки близька тобі людина. Ми вже засвоїли урок, тому довгоочікувана зустріч буде зовсім скоро.

У середній школі ти захопилася єдинорогами. Ці міфічні істоти викли-

кали німе захоплення, ти годинами могла малювати їх або читати історії про веселкових створінь. А потім і себе назвала Єдиноріжкою. Спочатку я сміялася, а згодом зрозуміла, що саме це ім'я личить тобі надзвичайно, адже символізує добро, благородство, чистоту і могутність. Я вірю у твою могутність і здатність витримати все, що випаде на долю, і не зламатися. Так, зараз багато говорять про людську незламність, та, на мій погляд, справжнім її прикладом є саме фантастичний кінь з одним рогом. На день народження ти подарувала мені велику м'яку рожеву єдиноріжку на ім'я Соня (ти сама її так назвала). Ця вишукана пані зараз мешкає в моїй кімнаті, а вночі оберігає мій сон. Увечері люблю взяти її за лапку і розповісти про все, що мене хвилює, поділитися мріями і надіями. Сподіваюся, вона передає тобі зміст наших бесід. Так через тезку і спілкуємося.

А в червні 2022-го, коли ми збиралися виїжджати з окупованого міста, ти запропонувала замовити парні браслети з першими літерами наших імен. Про те як важко це було зробити, не хочеться згадувати. Але за два тижні на моїй руці поселилася твоя літера. Я більше її не знімала, це мій лакмус твого самопочуття. Коли тобі важко, страшно або щось болить, літера «С» починає пульсувати на зап'ясті все швидше й швидше. Я ж намагаюся уповільнити своє серцебиття, і через декілька хвилин літера заспокоюється. У такий спосіб поділяю твій стан і хворію твоїми болями. Ти це відчуваєш, Єдиноріжко?

І що, скажеш, ми не разом? Звичайно, поруч, як завжди. Просто трохи не так, як звикли. Люба моя, інколи мені хочеться написати, що я тебе розумію. Але це буде брехнею, а ми ж ніколи одна одній не брехали. Я не знаю, як тобі ведеться в рідному чужому місті. Надто рано ми виїхали, тому не застали всіх жахів окупації. З повідомлень від тебе мені важко робити висновки, адже всі зв'язки з Україною суворо контролюються, і щоразу ти ризикуєш життям, аби подати мені звісточку. Соню, найкраща подружка, сестро, дуже прошу: бережи себе й свою родину, пиши тільки тоді, коли знаходишся в безпечному місці. А я надсилатиму тобі жовтих метеликів і осінні листя. Коли поглянеш на них, побачиш мене у візерунках мереживних крилець, у вигадливих сплетіннях кольорів. У відповідь нехай летить до мене сонячне проміння, що грітиме твоїм теплом.

Подружко, можна мені не прощатися? Хіба може сказати «до побачення» людина, яка поруч? Звичайно, що ні. Люблю тебе...



Смаль Анастасія, 15 років

Єлизаветівський ліцей Петриківської селищної ради, Дніпропетровська область

Робота: «Я тебе чую: підтримую однолітка в окупації»

## *Пам'ять динозавра або «Я тебе чую»*

Пройчева Софія, 13 років

Бердянська гімназія №5 «Перлина» Бердянської міської ради,

Запорізька область

Вітаю, незнайомко!

Пишу тобі листа, хоча ми зовсім не знайомі, але так сталося, що наші шляхи перетнулися. Передбачаючи твоє запитання: «Як? Чому?» — зараз відкриюся тобі, як на долоні.

Ти ніколи не цікавилася, куди зникли динозаври? Такі грізні, велетенські тварини з потужним бажанням жити, бо навряд чи природа просто так їх нагородила таким арсеналом ворожих шипів, жадібних зубів, безжалісних м'язів, ворожих лап, цупких кривавих кігтів, міцних хвостів. Де вони сховалися від руйнівної сили планети, яка дала надію людині вижити? Що вони проревіли перед тим, як стати німими? І хто почув їх і зберіг їхню пам'ять, співчуваючи долі живим скелям?

Маленькі долоні закривають допитливі очі, щоб дати їм хвилинний відпочинок. Ранкове світло все одно знаходить лазівку потрапити між дитячими пальчиками до ніжних повік. Зустріти динозавра та розкрити його таємницю було моїм найщирішим бажанням, тому я придивлялася пильно до всього, що мало якусь подібність до цієї тварини. Очі намагалися відшукати те, що потрібно було шукати серцем. Усе приходить у потрібний час, мила незнайомко, а в нього свої примхи. Спочатку ми чуємо грім, потім бачимо блискавку — так завжди падають стрімким дощем спогади, яких не чекаєш, але підсвідомо бажаєш отримати.

Проте в нашому житті, на жаль, настав період для смертоносних залізних тарганів, які погрозливо наставляють на мешканців мого міста своє безжалісне дуло. Хто ти, наш вороже? Важко нам, дітям, відчувати твою загрозу: твій батько — не всесвіт, твоя мати — не природа. Неживе спустошує та руйнує, як попіл, що виходить з надра вулкана. Він придушує найменшу іскру життя, перешкоджаючи диханню природи, від якого немає порятунку, окрім часу, який вітром та дощем по билинці розпорошить цю лиху сіру пудру. Можливо, таке зло винищило тварин-гігантів? Хтось залишається та сподівається, хтось не погоджується та віддаляється, але всі так або інакше змінюються, дорога дівчино.

Тепер я в країні одеревілих динозаврів: вони зустріли мене з відкритою пащею, силкуючись бути почутими. Але як це може бути можливо,

коли ти вмієш тільки бачити? Тому, мабуть, не відірвати від себе плюшевого ведмежатка або зайчика, який стає першим провідником кольору та форми для дитини в нашому матеріальному світі. Не хвилюйся, мій любий, адже дива ще попереду.

Від'їжджаючи, я забула свій мобільний телефон. Він, похований у безладі, був відключений і тому, зрозуміло, що мій номер омертвів. Ще один заляклий динозавр. А десь через два роки він пронизливим сигналом дає про себе знати моїм рідним та близьким повідомленнями: абонент знову в мережі. Це просто чудасія! Придивившись, ми побачили світлинку дівчинки того ж віку, що й я. Вона стримано посміхалась, наче чекала на можливість отримати дозвіл на слово. Це була ти! Ця подія приголомшила та нагадала про слух, перше чуття, що дає нам природа в дар. Чому ми забуваємо про нього, втрачаємо, вважаючи, що зору достатньо досягнути світ? Кажі, зіронько, що тебе хвилює та турбує? Бо я тебе чую. Я подорослішала й стала сильнішою. Тепер моя черга (але як швидко) стати одним з охоронців «пам'яті динозавра», загострюючи свій слух.

Я вже знаю, що ти, українська квіточко, за своє маленьке життя відчувала те, про що не повинна була дізнатися ніколи. Це війна, дно якої досягаєш у вирі подій. Саме тепер зрозуміло, як ніколи, що книжки до кінця не передають того жакливого стану та відчаю, що охоплюють людей, які з нею стикаються чолом. Це втрати, що є суто привілеями дорослих, не дітей! Чи ти ще хочеш витрачати свої сльози, щоб випрохати додаткові гроші, модну одягу, новий велосипед або телефон? Ні, ластівко, твої оченята тепер обережно витрачають свій скарб, рухи стриманіші, бо ти вже познайомилася з чорною неблаганною панною. Що їй пообіцяти, щоб вона пішла геть, не взявши з собою маму та тата? Що треба віддати, від чого відмовитися, щоб відновити рівновагу добра та зла на своїй землі? Важко тендітному паростку без опори вистояти проти нищівної бурі. Отче наш, що єси на небесах...

Мрії, де ви, рожеві хмаринки, які пахнуть цукровою ватою? Обважніли, потемнішали та впали камінням з неба, стаючи розбитими сподіваннями та надіями. Так, сонечко, я тебе чую та розумію. Але не викохати життя з надгробку, тому приймаємо нашу дійсність за абсолютну реальність і рухаємося далі. Куди? Ніхто не знає. І це дивно? Можливо. Ніде прочитати весь сценарій, отже, треба йти наосліп, бо до всього ніколи не зможеш бути готовим. Вдих за вдихом, крок за кроком, і з нічого з'явиться щось, сповнене радісними барвами. Таке життя — безладне та логічне водночас. А динозаври не зникли з нашої планети, вони змінили форму, колір, розмір і вижили, але їхній голос став набагато тихішим і поважнішим.

Проте, на відміну від них, ми усвідомлюємо, що є джерелом страждань, яке наповнює гірку чашу нашої долі. Ми вип'ємо її до кінця, як судилося нам мільярдів років тому; ми не будемо придушувати свій крик: нехай ворог чує наближення помсти; ми не зламаємося, бо позаду нас тіні динозаврів, їхня пам'ять, що лікує та надихає.

Кажи, ранкова зоре, голосно та дзвінко, без страху та відчаю. Саме так ми досягнемо спокою та визначеності, що надасть нам наснаги та впевненості. Я тебе вже чую...

29.06.2025

Обіймаю, Софія з країни динозаврів



Соловйова Єва, 8 років

Навчальний гурток «Юний художник» Центру дитячої та юнацької  
творчості Чорнобаївської селищної ради, Черкаська область  
Робота: «Я ТЕБЕ ЧУЮ»

## *Про дружбу, мрію і блакитну вишиванку*

Романько Вероніка, 14 років  
Устивицька гімназія Гоголівської селищної ради,  
Полтавська область

Ранкові новини знову безрадісні. У тимчасово окупованому Мелітополі пролунала серія вибухів. У Мелітополі, який я люблю, де живе моя хрещена та її донечка Стефанія — моя щира найкраща подруга. З раннього дитинства я з батьками гостювала у хрещеної. Ми годинами гуляли містом, яке здавалося мені здоровецьким, щодня їздили до моря або відпочивали на Молочному лимані, досхочу смакували морозивом у затишних кав'ярнях. Засмагли та задоволені, поверталися додому до тітки Ірини і за вечерею ділилися враженнями про прожитий день. І завжди поруч зі мною у ці незабутні літні дні була моя дорога подруга Стефа. Хай ми й були дітьми, та дружили щиро, розуміли й цінували одна одну. Ми мріяли після закінчення школи вступити до місцевого вишу і товаришувати все життя. Часто мандрували по місту і кожного разу милувалися вишиваними сукнями та сорочками, що яскравили в одній із крамниць. Мені дуже подобалася червона, а подрузі — блакитна. Саме в них ми уявляли себе в перший день студентського життя. Мрії, мрії...

Відтоді, як Мелітополь окупували загарбники, ми зі Стефанією не бачилися, але час від часу переписуємося. Думками й серцем я завжди з милою подругою. Уявляю, наскільки важко їй в окупації, бо ж навіть ім'я має найукраїнськише, а як любить і шанує вона наші народні традиції, пісні, поезію Ліни Костенко. Можливо, тому що її мама — вчителька української мови, а може тому, що українкою народилася. Стефа не терпить, коли їй співчують, тож я намагаюся у наших нечастих розмовах просто відволікти її від невтішної реальності, змусити помріяти про майбутнє, котре неодмінно буде під мирним українським небом.

Цьогоріч на день народження бабуса вишила мені червону сукню, про яку я давно мріяла. Знаю, що до студентських років вона стане мені замала, але милуюся нею щодня, а вдягаю лише в особливі дні. А нещодавно вирішила самостійно вишити сукню і своїй подрузі. Матуся придбала блакитну, як Стефіні очі, тканину, віднесла її до майстрині й урочисто вручила мені розкроєну сукенку. Бабця охоче допомогла підібрати візерунок та нитки й завжди була поруч, раптом щось не виходило. Ось уже готові два рукавички, беруся за лиштву, а уява малює картину з майбутнього: я вже стала студенткою філфаку Мелітопольського педуніверситету і приїхала в

місто до початку занять, аби відсвяткувати зі Стефанією (першокурсницею природничо-географічного факультету) День Незалежності України. Місто потопав у синьо-жовтих прапорах, звідусюди лунають українські пісні, люди вітають одне одного з великим святом, несуть квіти до пам'ятника Тарасові. І все навкруги українське: і земля, і сонце, і небо, і річка, і повітря, і мова наша солов'їна. Із затишних кафе пахне стравами, без сумніву, смачними, українськими. Дух український оселився у місті тепер уже назавжди, а кому він заважав, той давно і хутко звідси зник, не лишивши по собі навіть згадки. Роки окупації містяни вважають страшним сном, який має піти у забуття. 24 серпня 202? року всі вийшли на вулиці і майдани, аби гуртом гучно відзначити День Незалежності рідної нескореної держави, яка витримала ворожу навалу і здолала її, заслуживши повагу всього світу. Ось такий сценарій змалювала моя уява. Запитаєте, у якому році відбудуться ці події? Не знаю точно, але впевнена, що вступлю до вишу безпосередньо в мирному українському Мелітополі. Щойно перейшла до 9 класу, і вірю, що рідне місто моєї подруги буде деокуповане раніше, аніж настане мій шкільний випускний. Хочу, щоб усі мешканці окупованих територій України жили думкою про те, що у неволі вони тимчасово. Всі ми душею і серцем з вами, дорогі співвітчизники, бо ми, українці, — єдина родина, яка заслуговує на щасливе мирне майбутнє. Пам'ятайте: добрі думки і світлі мрії неодмінно стають дійсністю. Тож мріймо про перемогу, вірмо в неї і наближаймо її!



Стангрет Олеся, 17 років  
Львівський коледж будівництва, архітектури та дизайну, Львівська область  
Робота: «Нитки любові крізь війну»

Середна Соломія, 15 років

Підгаєцький ліцей імені Маркіяна Паславського Підгаєцької міської ради,  
Тернопільська область

Робота, відзначена Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини

Дорогий однолітку в окупації!

Я тебе не знаю, але чую! Пам'ятаю той день, коли небо над нами перестало бути безкраїм і чистим. Воно більше не дарувало спокою, не голубило поглядом — стало глухим, важким, наче бетонна плита, що нависла над головою. Здається, світ тоді зупинився. Час втратив будь-який сенс, хвилини розтяглися в нескінченність, а дні втратили свої кольори. Можливо, усе довкола ще й досі живе, та ми ведемо інший відлік. Живемо за воєнним календарем, де замість свят — втрати, замість дат — шрами.

Я знаю: довкола гучно й страшно. Чую щодня гул повітряної тривоги, гуркіт вибухів, крик тиші після прильотів. І бачу я ці воєнні пейзажі... На жаль, не на картинах художників, не в музеях чи книжках — за вікном, на вулицях, де ще вчора гралися діти, а сьогодні залишився тільки пил та уламки. Чорна пелена огортає змучену землю, просочену кров'ю, скатовану боєм і страхом. Тут небо тримають на плечах хиткі, але незламні прадавні дуби. Тут дороги — мов жили, якими тече нескінченний біль. Вибухи звучать не лише у вухах — вони б'ють у груди, відлунюють десь під ребрами, там, де живе пам'ять, де тримається душа.

Ми всі стали дорослішими не за віком. Наші діти малюють танки й сонце в бронезилетах, а мами замість колискових шепочуть молитви. У кожному погляді — історія, у кожному подиху — надія. І попри все, ми не втратили здатності мріяти. Мріємо не про далекі світи — про прості речі: тишу, зустріч, мир, ранкову каву без тривоги.

Але серед усього цього — мені світить думка про тебе! Вона — мій вогник у темряві, мій останній сірник. Я бережу її не для тепла, а щоб не забути: ми — люди, а не тіні. Ми — ті, що здатні любити навіть серед руїн, серед згарищ й уламків колишнього життя. Любов — це теж спротив. Любити — значить вірити, іти вперед, не зневірюватися.

Крізь кілометри, блокпости, зруйновані мости й порожні будинки я відчуваю твою силу. Вірити — це вже подвиг, і ти його звершуєш щодня. Вжити в окупації — це не просто зберегти стукіт серця. Це — зберегти себе, не зрадити своєї душі, не дати вирвати із серця мову, не схилити голову перед тими, хто прийшов відбирати не лише землю, а й ідентичність.

Ти, можливо, сам ще не усвідомлюєш, що таке справжня сила. Вона не в зброї, не в танках. Вона — у тому, щоб прокинутися в окупованому місті, подивитись у вікно, де майорить чужий прапор, і зберегти в серці синьо-жовтий. Вона — у здатності усміхнутись дитині, яка питає, чому більше не видно зірок. Вона — в умінні лишатися собою, коли навколо не видно світла.

Ти — той, хто без зброї і бронжилета тримає лінію фронту всередині себе. Твоя броня — віра, твоя зброя — незламність. І таких, як ти, багато. Ви мовчазно чините спротив, продовжуючи жити, боротися, вірити. Саме завдяки вам ми ще живемо.

Зватися українцем — гордо та болісно. Це як нести хрест через століття. Нас нищили, палили, вивозили, топтали, намагалися стерти з мап і з пам'яті. Але ми знову й знову постаємо з попелу. Стоїмо, бо знаємо за що, бо пам'ятаємо своїх предків, свою землю, свою мову. І вистоїмо, бо в нас є ті, заради кого варто жити, любити, боротися.

Можливо, ми приречені довіку знати війну. Але також приречені й пам'ятати, що мир — це не подарунок, а виборена цінність. Ми кричимо про свою правду на всіх мовах, з усіх куточків світу, бо де б не билось українське серце — там Україна, свята земля.

Я й ти знаємо правду. Ми несемо її в серцях, мов факел у темряві. Боре-мося за неї щодня — у тилу, на фронті, у думках, у вчинках... Правда за нами. І хоч як болить, хоч як темно — ми разом тримаємося духом, міцніємо щодня, віримо наперекір ворогам.

Одного ранку прокинемося під мирним, вільним, українським небом. І воно буде знову світлим, безкраїм і — нашим, бо я тебе чую...

З надією на перемогу — твоє одне із люблячих дитячих сердець Украї-ни.



Ткаченко Лілія, 13 років

Зіньківський опорний ліцей №1 Зіньківської міської ради, Полтавська область

Робота: «Ти не один»  
**Переможниця, І місце**

## *Під покровом тиші я чую тебе...*

Сидоренко Софія, 16 років

Центр позашкільної освіти та учнівської молоді «Соняшник» м. Біла Церква,

Київська область

Робота, відзначена Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини

Тиша, у якій є ти. Є речі, яких не видно, але вони існують. Гравітація. Дихання. Туга. А ще — ти.

Коли я стояла у випускній сукні, мене обіймали, питали про майбутнє. Але десь усередині був простір, якого ніхто не торкався. Він був для тебе. Не з жалю. А з розуміння. Бо я знала, що десь зараз є мій ровесник, така сама людина, яка живе, але не вільно. Не тому, що обрав так. А тому що світ раптом розірвався на «можна» і «не можна».

Свобода — це не абстракція. Це називати речі своїми іменами. Вмикати світло й не боятись. Писати щоденник без ризику. Спати спокійно. Планувати. У тебе відібрали частину свободи. Але не змогли відібрати самого себе. Бо людина — це більше ніж простір. Це пам'ять. Це мовчання, яке обирає не зрадити. Це «так», яке звучить навіть тоді, коли всі хочуть чути «ні».

Я не знаю, як ти зараз. Але я знаю: ти тримаєшся. Бо тиша, у якій ти живеш, — напружена. Це не порожнеча. Це опір. У тиші теж є голос — я навчилася його чути.

Колись ми назвемо ці роки на ім'я. Зараз вони ще безіменні. Як шрами, які не обговорюють у голос. Але ми не повинні їх соромитися. Бо вони — не про поразку. Вони — про пам'ять.

Час не завжди лікує. Але він викриває. І все, що збудоване на брехні, завалюється рано чи пізно. А все, що виросло з правди, — залишиться. І ти залишишся. Бо ти — правда. Правда про те, що навіть під тиском можна бути собою. Правда про те, що мова — це не звук, а стан. Правда про те, що окупація — це не кінець, а випробування.

Іноді мені здається, що ми всі частини одного великого організму. Якщо хтось один хворіє — інші не можуть бути здоровими. Ми пов'язані, хоч як би нас не розривали. Бо ми пам'ятаємо.

Коли тебе змушують забути, ти згадуєш ще більше. Коли тебе хочуть викреслити, ти відчуваєш коріння. Коли забороняють дихати, ти починаєш говорити в думках.

І саме це — твій спротив. Не завжди помітний. Але глибокий.

Я не знаю, коли ми знову будемо поруч фізично. Але ми вже разом! Бо ми одна країна. Одна молодість. Один досвід, розділений боєм, але з'єднаний надією.

І коли тиша нарешті закінчиться — ти не будеш говорити першим. Бо я вже тебе чую.



Тополя Анна, 14 років  
Орлівщинський ліцей Піщанської сільської ради, с. Орлівщина,  
Новомосковський район, Дніпропетровська область  
Робота: «Ми з тобою. У полум'ї війни»

## *«Я тебе чую»: підтримую однолітка в окупації»*

Старік Альона, 14 років

Гірницька гімназія №18 Курахівської міської ради м. Гірни́к,

Донецька область

Привіт, Тимуре!

Я не знаю, чи ти зможеш прочитати ці рядки, але щиро сподіваюся, що так. Я — Альона, твоя однокласниця, якій ти потайки клав цукерки у рюкзак.

Ми навчаємося онлайн. Наш клас розкидано по всьому світу. Пам'ятаєш наших близнюків? Вони в Нідерландах. Мої подружки в Німеччині. Наші однокласники в Бельгії, Чехії, Польщі. Є й ті, хто залишився в Україні. Твій найкращий друг живе зараз поруч зі мною, в Одесі. Нас прийняли Дніпропетровська, Тернопільська, Херсонська, Івано-Франківська області. Але наш клас залишається разом. Ми тримаємося. Не вистачає лише тебе.

Писати цей лист непросто, бо всім нам тебе дуже бракує. Ми хвилюємося за тебе й часто згадуємо під час онлайн-уроків. Твої жарти, твій спокійний «привіт», твою усмішку. Здається, ніби частинка класу зникла разом із тобою.

Я дізналася про те, що твоя мама після довгої хвороби померла. Прийми мої щирі співчуття. Це дуже важке випробування — пережити таку трагедію в умовах війни, далеко від дому. Мені складно уявити, як ти це все витримав. Ми до останнього тримали з тобою зв'язок, але з нового року ти пропав, жодної звістки.

Я дуже сподіваюся, що в тобі вистачить сили витримати всі випробування. Не втрачай надію! Ми робимо все, щоб ти повернувся. Ми навіть подалися на конкурс есе, щоб нам допомогли знайти тебе! Я підтримую тебе подумки: словами, молитвами, сподіваннями.

Твій тато шукає тебе. Він робить усе можливе, щоб тебе знайти, хоча обставини складні. Наша класна керівниця розповіла нам, як він звертався до неї, як просив допомоги. Вони подали запити до органів влади, волонтерів, організацій та намагаються зробити все, що в їхніх силах. І ми — поруч, кожен з нас чекає бодай якоїсь звістки.

Ми віримо, що це ще не кінець. Що ми знову побачимо тебе. Може, не завтра, не наступного тижня, але обов'язково. Твоя відсутність відчувається щодня, і ми не звикнемо до цього.

Ми мріємо знайти тебе, Тимуре. І поки живе ця надія — ми будемо ді-  
яти. Ти — частина нашого класу. Частина спогадів, історій, мирного життя.  
Якщо маєш змогу — дай знати, що ти живий. Навіть кілька слів будуть важ-  
ливими для всіх нас.

Повертайся. Ми чекаємо.

З повагою й надією, твоя однокласниця Альона.



Юрченко Катерина, 17 років  
Дніпровський фаховий коледж будівельно-монтажних технологій  
та архітектури, м. Дніпро, Дніпропетровська область  
Робота: «Маленькі герої великої війни»

\*\*\*

Іван Степовий із Херсонщини, 14 років

Яке страшне слово «окупація»! Вона нас розділила. З дитинства пам'ятаю казку, коли Лисиця виселила Зайчика зі своєї хатки. Аби був той Рак-неборак, який прожене злу Лисичку. Тоді й наша хатка буде вільна. Так і живемо вже третій рік: виїхали з окупації в серпні 2022 року. А деякі однокласники залишилися. Їм непереливки, бо їхнім батькам пригрозили й змусили дітей ходити в російську школу. Але ми тримаємо зв'язок. Український зв'язок. Через дистанційне навчання. Це та невидима ниточка, яка нас поєднує. Але ви, організатори конкурсу, нікому про це не кажіть, бо ворог пильно слідкує за тими, хто в окупації. Ми, як партизани, допомагаємо своїм однокласникам, їх двоє. А хтось здався, бо злякався і повністю піддався пропаганді. На жаль, зв'язок втрачено з ними. А от з (імена не писатиму) ми досі навчаємося. Вони інколи виходять на урок, а якщо «облога» їхніх телефонів, то тоді тиша. Учитель каже, що з ними вони працюють індивідуально. І це дуже добре, бо українське серце не знищити. Ми віримо тим, хто по ту сторону екрана, бо вони нам довіряють. Запам'яталося, як ділилися, що найцінніші уроки — українська мова, мистецтво, історія України, географія України у 8 класі. Бо те, що там викладають і як — повна туфта: ніхто не зацікавлений, щоб навчити дітей, там просто на них заробляють гроші.

Мені навіть страшно уявити, що переживають мої однокласники, які мають піддаватися усьому ворожому (хай це буде свідоме підігрування, щоб ворог не лютував), а українська дистанційна школа, як той рятівний острів, де можна все своє рідне вивчати, рідною українською спілкуватися. Знаємо випадки, коли дистанційно хтось навчався, а потім після 11 класу виїжджав уже з окупації на підконтрольну територію України до родичів. З такою мрією виїхати й навчаються мої однокласники. Якщо за роки нічого не зміниться, то хоч матимуть документ про українську освіту, а вороже, коли вивезеться, — то відразу спалиться, як знак того, що цей непотріб ніколи не знадобиться.

Хочу вірити, що після всього пережитого, ми напишемо спогади, як підтвердження правди, яку повинні знати, бо російській мір — втілення зла під дулом автомата. Знаю, що вам там важко, бо вороги прийшли визволяти російськомовних, а в нашому селі ми спілкуємося українською і завжди спілкувалися. То кого вони хочу звільнити?! От тільки усвідомлюю, що піддавалися російськомовному інфопростору, соцмережам, музиці, яка переважала.

Та й зараз іде така боротьба, я по собі бачу, що ворожий контент лізе крізь усі шпарини інтернету тут, у вільній Україні. І що прикро, багато хто піддається й досі цьому, особливо, коли у своїх соцмережах підставляють якусь російськомовну пісню чи коментар. Де ваша голова, лю-ди!!!

Любі мої однокласники, вас переломлюють, перевчають, але ви настільки відважні, що я вами захоплююся. От тільки не знаю, як потім витурити все те погане, що вам втюрювали в голови. Вірю, що 11 клас ми закінчимо у своєму навчальному закладі, що Крим буде вільний, як і Херсонщина разом з іншими окупаційними територіями. А зараз, поки літні канікули, можна самостійно надолужити пропущене. Існує багато допоміжного безкоштовного навчального матеріалу, от хоча б Всеукраїнська школа онлайн або Pi-stacja UA — освітня онлайн-платформа, що надає учням вільний доступ до якісних навчальних матеріалів. Знаємо, що бувають блокування інтернету або треба заходити через VPN, але ви й тут не опускаєте руки. Ви настільки стійкі, що моєму захопленню немає меж, але будьте пильними й обачними. Нікому там не довіряйте, бо є ті, хто видає себе за вовка в овечій шкурі. Таких «своїх» варто остерігатися й зайвого не казати, а намагатися підігравати.

Мої хороші однокласники, тримайтеся вірою й надією, бо Рак-неборак точно вижене підступну Лисицю з нашої хатки! Він знає, як це робити, просто треба чимало зусиль. А разом з ним ми подолаємо і все російськовороже! І тоді запанує мир, і настане найщасливіший день для кожного українця — День Свободи!!!

## *Цей лист — моя спроба дістатись до тебе...*

Фомінська Тетяна, 16 років  
Калуський науковий ліцей імені Дмитра Бахматюка,  
Івано-Франківська область

6.03.2022

Привіт, Даріє, або, як ти сама просила, — Даше!

Я довго не чула від тебе новин. Сподіваюся, ти у безпеці. Я намагаюсь триматися, як і обіцяла, але з кожною новиною про твою область моє серце б'ється втричі швидше. Не знаходжу собі місця. Часто прокидаюсь серед ночі з ватною головою і лише одним питанням: «Як тобі сьогодні спалося?»

Нещодавно знайшла наші старі листи. Поглянь, ти пишеш: «Ми спали 5 годин у підвалі, а потім варили гречку. Щоправда, на вогні, але так смачніше. Тварюки відключили нам опалення, проте тато пообіцяв вирішити це, тому я спокійна. Та це все дурня, тут вже скоро й природне тепло буде, весна ж! Поїдемо в Бердянськ на море разом після цих всіх жахів. Там воно спокійніше, ніж берег біля нашого Маріуполя, ха-ха. Я обіцяю...» А я чекаю! Вже пакую валізи до дня після Перемоги.

У нас тихо, лише деколи сирени грають свої фальшиві оперети. Та я не бідкаюся. Хочеться обійняти тебе й всіх співмешканців. Просто, без причин. Тримайтеся, мої любі! «Як понесе з України у синєє море кров ворожу...» Ой, коли ж то...

16.03.2022

Даше, привіт.

Я набирала сьогодні номер, який вже не вилазить з голови. Але почула лише «на даний момент абонент не може прийняти Ваш дзвінок. Надішліть смс-повідомлення» — і кинула слухавку. Перенабрала. Те саме. Знову. Панічно повторюю, але безрезультатно. Стрічка новин КРИЧИТЬ подіями у твоєму місті. Я хвилююся. Не знаю, де ти. Жива чи ні, мені невідомо... І я знову згадую повідомлення, де ти кажеш мені: «Та ні, я не боюся смерті. Страшно лише те, що я звикаю до цього й не пам'ятаю, як було «до», у моїх мирних спогадах мені 13, і я йду до школи. Сміюся разом з тобою з кривих гілок дуба, які нагадували однокласників. Ота з двома гніздами — то Микола, бо він носив окуляри. Інша, з птахом, — то була Оля, у неї вдома був папуга, а ще...» — і мені щипає очі. То був наш Маріуполь. Наші вулиці, вокзал, театр... А я тільки й докоряю собі: чого ж не забрала тебе. Так хочу зустрітися з тобою, передати тобі декілька важливих подарунків.

Перший — тиша. Не та, що гнітить, а та, у якій можна охолонути. Дай своїм емоціям вибухнути, а потім заснути без звуків вибухів та сирен.

Другий — тепло. Того, якого тобі не вистачало з розбитими вікнами та тривожними новинами.

Третій — пам'ять. Я принесу тобі той шматочок нашого Маріуполя, який ти втратила. Може, його вже й нема на карті, але я тримаю у своєму серці.

Не даруй мені нічого у відповідь. Просто дай мені знати, що ти жива. Нехай у снах, у думках, спогадах, фотографіях, листах... На честь тебе я назву зірку і спостерігатиму за нею. Як вона яскраво блищить і віддзеркалює твоє ім'я.

Я обіцяю: ми поїдемо в Бердянськ.

Я обіцяю: я знайду тебе.

Я обіцяю: ми повернемо собі весну.

Я обіцяю: прийде час, коли небо стане блакиттю, а не багрянцем!

Я обіцяю: буде колосся рости, а не «сталеві квіти».

Твоя. Завжди.

P.S. Якщо не зможу обійняти тебе — обійму небо. Воно все одно одне на двох.

## «Я тебе чую»: підтримую однолітка в окупації»

Шабалтас Євгеній, 15 років

Заклад професійної (професійно-технічної) освіти  
«Богодухівський регіональний центр професійної освіти Харківської області»  
м. Богодухів, Харківська область

Привіт, друже! Як ти там? Сподіваюсь, що у тебе все гаразд. Довгі три роки ми не бачились, не сміялися разом, не влаштовували наші традиційні літні прогулянки на велосипедах. Особливо до безіменного ставка, схованого в далекому полі різнотрав'я під ще мирним небом, яке не знало ракет. Ти пам'ятаєш, які там ловилися карасі? Здоровенні рибини, схожі в промінні ранкового сонця на золоті тарілки. А потім, втомившись від переможних емоцій, ми купалися в прозорій воді, відпочивали на піщаному пляжі, їли бутерброди з ковбасою та, чомусь дуже мені згадалось, гіркою редискою. І все навкруги було таким яскравим, таким кольоровим і наповненим змістом: маленька кульбачка на березі ставка здавалася жовтою зіркою, а західний вітер ніс з сусідніх селищ солодкі аромати липи та молока.

Зізнаюся чесно: нещодавно я вперше туди їздив без тебе. І, знаєш, нічого не клювало. Просидів три години, дивлячись на поплавець, який наче зацементували у воді. Фарби природи навкруги суттєво вицвіли, замість затишного гудіння бджіл в конюшині — надривні крики повітряної тривоги. Отже, без тебе там робити нічого, буду чекати зустрічі.

Взагалі, оцих «А пам'ятаєш?», направлених до тебе, зібралося дуже багато. А пам'ятаєш, які смачні перші смажені маслою? А пам'ятаєш, що треба робити, коли зустрів бика дядька Василя, щоб той не підійняв на роги? Пам'ятаєш, чим пахне школа першого вересня? Пам'ятаєш, де знайти яблука в старому садку наприкінці листопада? Як проїхати до розсіпів суниці, щоб не проколоти колеса?

Звісно, пам'ятаєш, ці спогади — наша книга літа, тепла ковдра в холодну ніч.

Друже, мене не полишають думки, що там, де ти зараз, вулицями ходять прибульці з очима звірів. Будь ласка, тримайся насторожі. Вони можуть здаватися «звичайними», посміхатися тобі, вітатися з тобою, але, як казала моя бабця: «Святим ноги цілує, а людей мордує». Від них, окрім біди, нічого не отримаєш.

Пам'ятаю, як ти любиш слухати український рок. Впевнений, що в тебе зараз десь завантажені кращі хіти. І ще більше впевнений, що ти регулярно

їх переслухуєш, підспівуєш в повний голос, але серед прибульців треба бути обережним, завжди обережним. Тому щільно зачиняй вікна, вважай, що основна мета прибульців — чатувати на твою помилку, щоб нарешті зняти свої шоломи й продемонструвати пашу, повну гострих ікл.

Але боятися їх не треба, взагалі не згадуй страх, зроби краще як я — заміни цю емоцію надією. Спочатку це здається важким та непосильним, хоча час лине та твоя надія набирає м'язів, стає сильною та непохитною. Вона непомітно розростеться в душі, витіснить тривогу та сумні думки, одного ранку ти прокинешся, сповнений нею, наче виноградна лоза соком навесні. І тоді перенести життя в оточенні прибульців стане легше, вони ще будуть поруч, але здаватимуться тінями, незначними статистами поганенького кіна, яке всі викинуть з думок, як тільки підуть титри.

А титри вже не за горами, вони поруч, так що тримайся і знай, що ти не один. Щоденно я підкачую колесо твого велосипеда, протираю раму ганчіркою і планую нашу наступну подорож до безіменного ставка серед диких полів різнотрав'я під мирним небом.

І на останнє: не забувай мріяти, як би важко не було навкруги!  
До скорої зустрічі!

*Нас цілує одне сонце  
Люба моя сестричко, мила подружко!*

Шиян Еліна, 13 років

Устивицька гімназія Гоголівської селищної ради, Полтавська область

Пишу тобі зранку-раненько, бо бачила тебе, Софійко, уві сні. Сумую за тобою, рідна, дуже-дуже. Чотири роки розлуки не стерли з моєї пам'яті твій милий образ і дзвінкий голосочок. Учора в нашому селі святкували Івана Купала. Дійство було цікаве, але скромне — війна позбавила нас бажання радіти, співати, веселитися. Пригадую, як зазвичай матуся брала на наступний після Купальських гулянь день квиток до Бердянська, і ми мчали до вас у гості, на побачення з морем. Пам'ятаєш, як я привозила з собою віночок із волошок, і ми святкували Купала вже разом, пускаючи квіткового красеня в тепле синє море? Зтужилася за тобою, сестричко! Шкода, що війна роз'єднала нас: відібрала можливість бачитися, спілкуватися, ділитися дівочими секретами. Прикро... Але я вірю, що ми ще наговоримося, накупаємося в морі, насолоджуючись тишею без виття сирен і вибухів. Знаю, Софійко, що тобі, щирій україночці, нелегко жити в окупації, але тримайся, моя рідна, адже сьогодні головне завдання кожного українця — вижити. Вижити для того, аби зі сльозами на очах зустріти перемогу, щоб після закінчення жажливої війни відбудовувати Україну, возз'єднувати родини, знову навчитися радіти, співати, веселитися. Якби я мала крила, то полинула б до тебе і забрала би з собою на Полтавщину, обійняла б міцно-міцно і ніколи б не відпустила у небезпеку. Хоча й на мирній полтавській землі невесело, адже тут щодня прощаються із Героями-захисниками — батьками, синами, братами, коханими. У містах і в селах виростають Алеї Героїв, повз які не пройдеш без гірких сліз, печучого болю і лютої ненависті. Знаєш, сестричко, я ніколи не думала, що можу так натхненно ненавидіти — до крику, до тремтіння, до забуття. Ненавиджу все, що хоча б якось пов'язане із клятою московією. Пригадуєш, як любила я поезію Єсеніна? А нині я ненавиджу улюблені колись вірші всіма фібрами душі! Можливо, зі мною щось не так, але відчуваю, що вороття в минуле не буде! Імовірно, мине час і пристрасті вгамуються, може, захочу прочитати твори цього поета в перекладі. Але, мабуть-таки, ні! Трішки образливо, що втратила свою дитячу любов, і все.

А тепер про головне. Я знаю, Софійко, що ви не залишите хвору бабусеньку, та все ж запрошую тебе з родиною до нас на Миргородщину. Чула,

що багатьом твоїм землякам вдається вирватися з окупації. Ти ж не забула, наскільки гостинний наш край? Так-от — мої земляки тепер стали в сто разів гостиннішими! Кожного переселенця у нас зустрічають, як найближчого товариша, нікого не залишають в біді, забезпечують дахом над головою, усім необхідним для життя, оточують увагою й турботою. Подумайте, рідненькі, а раптом вдасться повернутися на рідну вам Полтавщину. Ми чекаємо на вас завжди: щодень, щомиті. До речі, у нас теж є море, і не одне! По-перше, рукотворне Кременчуцьке, по-друге, безліч пшенично-волошкових, по-третє, безмежне небесне! Тож сумувати за морською красою не доведеться. Чомусь впевнена, що невдовзі ми зустрінемося, і не важливо де — чи у нас на Полтавщині, чи на славному вашому Запоріжжі. Звісно, було б краще, аби у вас, бо це означало би кінець війни. А поки що тримаймося, сестричко! Бережи себе! А раптом стане зовсім кепсько на душі: вийди раненько на наш улюблений пляж, поглянь, як дужі сині хвилі обіймають золотий пісочок, створюючи дороге серцю знамено, і не забувай, що ти в Україні, що нас цілує одне сонце і що ми маємо єдину мрію, яка неодмінно здійсниться!

Бувай, серденько! Вітання всій твоїй родині! Пам'ятайте: ми чекаємо на вас так само, як і на Перемогу!

Слава Україні!

Слава нескореному українському народу!

\*\*\*

Щербакова Ганна, 16 років  
Криворізький ліцей №35 «Імпульс» Криворізької міської громади,  
Дніпропетровська область

Привіт, моя люба тезко! Довго думала, з чого почати цей лист...

Напевно, почну зі спогадів про наші зустрічі, моменти разом та про те безтурботне життя, яке нам так подобалось... Але лютий 2022 року став фатальним.

Зараз наше життя розділилось на «до» і «після».

Ніколи б не могла уявити, що писатиму тобі цей лист в окупацію. Що замість безглузвих балачок про хлопчиків та спільні плани буду говорити про тишу після вибуху, про те, як серце стискається від думки, що після вибуху не прокинусь та не побачу рідних. Тоді, коли ранок починається не з горнятка кави, а з перевірки новин.

Зараз дуже лячно: постійні обстріли, темрява, бомбосховища, тривоги та сльози рідних. Але попри всі негаразди та страх, ми намагаємось жити далі та радіти тихим літнім дням і яскравому сонечку. Намагаємось навчатись, інколи ходимо до школи, але під час обстрілів щосили біжимо до бомбосховища — з панікою та неймовірним страхом в очах. Але, знаєш, ми звикли. І там, у підвалі, читаємо й навіть пишемо контрольні, уявляєш?!

Тішимося урокам за партами в класі, які нам раніше здавались звичайнісінькими та нудними. Щоб трішки вгамувати тривожність, я почала читати книжки та малювати пейзажі, це мене якось заспокоює та створює оболонку затишку, де я можу хоч трохи почуватись собою, без маски сміливиці. Щодня, читаючи новини, не знаходжу собі місця, бо думаю про тебе та всіх дітей, які опинилися «там». Я впевнена, що ви мужні та відважні. Ви яскравий приклад незламності.

Я пишаюся тобою, твоєю стійкістю, навіть коли світ підштовхує здатися та скласти руки. Мені дуже не вистачає наших двогодинних розмов, разом проведеного часу та обіймів.

Пам'ятаєш, як ми мріяли про майбутнє, прагнули вступити до омріяного універу, фантазували, як будемо студентами юридичного факультету? Вірю в те, що ми обов'язково втілимо всі наші мрії, але трохи пізніше. Треба лише почекати. Недовго.

Якщо буде можливість написати мені, пиши. Пиши про все: як ти, які думки тебе спустошують, чи все в тебе добре, чи живі та здорові твої близькі

й рідні. Я кожного дня сподіваюсь отримати твій лист у відповідь, але ти мовчиш... Та я відчуваю, що крізь ненаписані букви на папері я чую твій тихий, далекий, рідний голос. Щовечора читаю молитви й попри десятки тисяч кілометрів у думках я завжди поруч.

Знаєш, пишучи тобі листа, я зрозуміла, наскільки непередбачуване та бентежне життя. Наче ще вчора сиділи й сміялися до сліз, будували плани на майбутнє, а зараз кожен день — випробування. Ми навчилися цінувати тишу та прості два слова: «Як ти?»

Я вірю, що невдовзі зійдуться наші дороги, і в тій омріяній миті зустрічі ми щиро обіймемось, назавжди забудемо ті страшні моменти, які спокутують наше сьогоднішнє. Крок за кроком ми почнемо будувати наше свідоме доросле життя вже у вільній від окупанта країні.

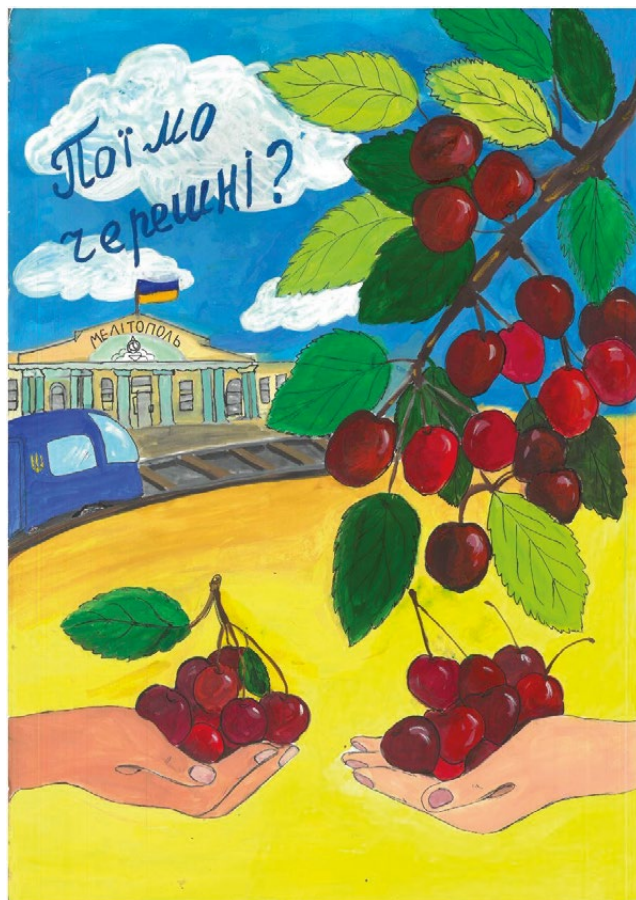
А доки тримайся!

Обіймаю серцем та душею!

Твоя тезка Ганна.

## ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ

Цього року ми отримали 699 робіт, кожна робота — це свідчення небайдужості, щирості та єдності дітей з усієї країни. Звісно, не всі з них могли стати лауреатами чи переможцями і не всі з них ми можемо включити в цю збірку. Цим окремим розділом команда організації хоче поділитись частиною робіт, які нас вразили, але не увійшли в перелік лауреатів. Ці роботи — свідчення віри у спільне майбутнє та джерело надії для нас усіх.



Ангеліна Колісниченко, 14 років

Робота виконана разом з викладачкою через особливі освітні потреби учасниці. Ангеліна народилася в черешнево-медовому місті — Мелітополі. З початком повномасштабного вторгнення її рідне місто опинилося в окупації. У серпні 2022 року вона виїхала, подолавши важкий шлях до підконтрольної Україні території, і з вересня мешкає у модульному містечку «Дубки».

Для Ангеліни черешня — це більше ніж фрукт. Це символ Мелітополя, його культури й незламності. 13 червня 2025 року вона навіть стала частиною герба міста. Саме цей образ дівчинка обрала у своїй роботі, адже він уособлює любов до рідного дому й силу спротиву мелітопольців.



Каліта Марія, 7 років



Живак Юлія, 17 років



«Я подарую тобі калинові буси!»  
Чорна Анастасія, 7 років



«Я покажу тобі красу Карпат!»  
Чорний Микола, 10 років



Шидловська Варвара, 10 років

З 2011 року, з  
українського Криму

### **Наша місія**

Наближаємо реінтеграцію  
населення (де)окупованих  
територій та закладаємо основи  
гарантій неповторення

**сайт**

